Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. СЕНТЯБРЬ 5 ВТОРНИК № 209 (8977).

өртээ 2 коп.

ОМСК ОБЛАСТЫҢ ПАРТИЯ-АЖЫЛ-АГЫЙ АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

Сентябрь 2-де Омск областын партия-ажыл-агый активинин хуралы болган. Анаа 1972 чылда улус ажыл-агыйынын планын күүседир талазы-биле социалистиг чарыштың чоруп турарынын дугайында айтырыгны чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев анаа чүве чугаалаан, чылганнар ону чылыы-биле уткааннар.

Хуралга СЭКП-нин Омск обкомунун бирги секретары эш С. И. Манякин, партия хооркомунун болгаш райкомнарының секретарылары, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, бүдүрүлге мурнакчылары чүве чугаалааннар.

Омск областын бүгү ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр боттарының хүрээлеринин улам сырый каттыштырар, СЭКП-нин XXIV съездиэнинин шиитпирлерин херек кылынга боттандырар дээш демиселге бедик организастыг чоннин шиитпирлерин херек кылынга боттандырар дээш демиселге бедик организастыг чоруун көргүзер, дүжүттү шалыпкын болгаш чидириг чокка ажаан алыр, күрүнеге тараа болгаш көдээ ажыл-агыйнын өске-даа продуктуларын садарының планнарын ажыр күүседир, ССР Эвилелинин 50 чылын толептиг уткуур дээш күжүн болгаш мергежилин харамнанмас дээрзин СЭКП-нин Ленинчи Төп Комитединге болгаш СЭКП ТК-ның Политбюрозунга илергейлеп бүзүреткеннер.

* * *

Эш Л. И. Брежнев Омскиге барган үезинде СЭКП обкомунун бюрозунун кежигүннеринбиле ажыл-агый тургузуушкунунун айтырыгларынга хамаарыштыр беседалашкан, а ол ышкаш хоорайның амыдыраалы-биле танышкан. Эш Л. И. Брежнев хоорайның төп шелүнде В. И. Ленинге тураскаалга чечектер салган.

Сентябрь 2-де эш Л. И. Брежнев Омскиден Алма-Атаже чорупкан. Ону аэродромдан СЭКП-нин Омск обкомунун бирги секретары эш С. И. Манякин, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунун даргазы эш К. Н. Голиков, Сибирьнин шериг округунун командылакчызы генерал-полковник М. Г. Хомуло, партия обкомунун бюрозунун кежигүннери, облкүүсөм кежигүннери, область, хоорай болгаш районнар организацияларының удуртукчулары үдээннер.

(СЭТА).

Ажаан алдынышкын — шалыпчы өскүүл

Малга быжыг чем-суурну тургузар

СИЛОСТУ САЛЫП ДООСКАН

Чогуур ойүнде, эки шынарлыг белеткээн силосту шагнын кайы-даа ээлчээнде мал улуг хөөннүг чиир. «Улуг-Хая» совхозтун Көк-Чыраа салбыры малга чулуктуг чем белеткээринче чыл бүрү чугула кичээнгейин салып келген.

Бо чылын ол ажылды база ей-шаанда организастыг эгелээн. Комбайннар кестирип турда, ногаан масса сөөртүлгези, ону чер кырынга салыры, тырып бастырары улажып турган. Силос салыышкынынга Кайдан-оол Кызыл-оол, Валерий Камар-оол, Сүрүн-оол Кызыл-оол ышкаш комбайнерлерни, Донгак Сарыг-оол, Түлүш Шагдыр-оол, Николай Көк ышкаш үлегерлиг ажылдааннарны мактаары чөптүг.

Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазынын чанында 1965 тонна силосту чер кырында белеткээн. Көк-Чыраанын ажыл-ишчилери силос салыр планын чедиишкиниг дооскан. Салбырның коллективи бо хүннерде дүжүт ажаалдазынче күштү болгаш техниканы шын эвилелдевишаан, малга чемнер белеткээрин база үргүлчүлеп турар.

О. ТАВАА.

АК-ТУРУГДА

Ниитиниң малынга четчир, эки хоолулуг чемнер белеткелинче кичээнгейин улам күштелдирер дээш «Ак-Туруг» совхоз бо ажылды, ылангыя чулуктуг чемнер белеткелин чорудун турар.

Совхозтун төп салбыры бо чылын күкурузаны 368 гектарда өлүрткен. Чайгы ажаалданы, ылаңгыя суггарылганы четпес организастаанындан оон үнүжү ындыг-ла эки эвес, дүжүт гектардан үгле 75 хире центнер болуп турар.

Бо хүннерде сиген белеткели ышкаш, силос салыышкыны база түлүктээн. Үш комбайн кестирип турда, ногаан массаны алаан каш автомашиналар үзүктел чокка сөөртүп турар, а силос тырый - бастырылгазында «ДТ-75» маркалыг ийи трактор быжыглаттынган.

Техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, кижилерниң күш-ажылын шын организастаанының түннелинде ук бригада 200 гектарның күкурузазын кескеш, оон ниитизи-биле 1350 тонна ногаан массаны ажаап силостаан.

Моон-биле кады четпестерни база айтыр херек. Чемишчидилгени багай организастап, суггарылганы четпес чорудун келгениден бүдүрүлге планында көрдүнген гектардан 150 центнер дүжүт алыр сорулга ыракта чедир күүсеттинмээн.

Амгы ажылдың түннелин хүн бүрү үндүрүп турза-даа, ында кижилерниң ажылдаарынга гаарымчалыг байдал четпес. Көскү агитация галазы-биле — хана солуун амга чедир чок, көргүзүг самбыразын база организаставаан. Столовая бар, оон повары Валя Очур-оолдун ажылы эки, ынчалза-даа совхозта рабкооп сүт, ногаа-биле столоваяны хандырбайн турары четпес.

К. КОМБУ.

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

Дүүн беш шакка чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 13777 тонна тарааны дужааган.

Комбайнерлер! Тарааны кыска хуусаада, чидириг чок ажаап алыр дээш, комбайн бүрүзүн бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаңар!

КАРАҢГЫ ДҮНЕГЕ ЧЕДИР

Алдын сентябрьнын баштайгы хүнү. Тараажы-даа, саанчы-даа, школачы-даа, пенсиялаан кырган-ала-даа оттуп кел-ле дээрже көрүнген боор. Чаъс-боран болбазын, аяс хүннер турарын ам кым күзевезил! Хоорайда, ырак тайгада, тараалан совхозта-даа кандыг-даа кижинин бодалы ам тараа, алдын дүжүт дугайында дизивиссе, хөөрем болбас...

Августу сөөлүреди Таңды-Уула кырындан харап келир кара-булуттар дүрген суггурдаа, үзүктелбес дымырааш-даа чаъзын тарзалыг ховуларже харам чокка төп турган. Ажаалдага чаъс-боранның шаптыктыы-даа аажок. Хүннээректеп, шала салгыннап келирге, тараажының сагыжы чырып келир. Тарааны тавычалай кестирериниг белеткээн комбайннар алдын-сарала дилиндектерже шуужуптар.

Сентябрьнын баштайгы хүнүнде «Межегей» совхозтун № 5 хову бригадазының чамдык комбайнерлери эртежикле комбайннарын тарааны дорт кестирериниг таарыштыр дерий бергеннер. Мурнунда хүннүн ийиги чартыында чаъс чагбаан, ынчангаш 2 комбайнны дорт кестиреринче, 6-ны тавычаны бастырарынче, 4-түү лафеттиг кестиреринче киирер-дир деп, бригадир Л. В. Гольцов шиитпирлээн. Бригадирнин саналын комбайнерлер түүлүгүзүнүп деткээш, аяс хүнге амырап, улам тудунсур ажыллап киирипкеннер. Эртенги шалын курган, тараа шөлүнүн кырынга билдиртир-билдиртпес туман улам тарап эгелээн.

Бригаданың мурнакчы комбайнерлери Г. Стародубцевтин, Н. Астафьевтин, А. Чирковтун хову корабльдери турлаган тараа шөлүнче баштай үнүпкеннер. Комбайнан шанче тараа сөөртүр автомашиналарның баштайгылары база чедип келген. Кызыл кирер ийи машинага бригаданың шанында арыглаан кызыл-тасты авточудурукчу урупкан. Човаачылар тарааны шып, узун орукче чоруурунга хынамчалыг белеткени бергеннер.

Турлагда үгле трактористерниң чамдыызы арткан. Август 31-де силос белеткели доозулган, ам тракторларны күскү чер андарылгазынче киирери арткан.

№ 5 бригада совхозта дүжүт ажаалдазының талазы-биле августун сөөлгү он хонуунда социалистиг чарышка тиилекчи болган. Оон тарылга шөлү делгем, П. Ермолаев удуртқан № 3 бригаданы дет, тайга эдээнде эвес, хүннээректиг бүүрелчиннерде. Ниитизи-биле 3300 гектарда тараа культураларын ажаап алыр ужурлуг. Оон 1000 гектарының дүжүдүн ажаап алган, 600 хире га чернин тараазын тавычалай кестирген. Дүжүт ортумаа-биле 14 центнерден кудулавас хире.

Совхозта партком, ажылчын комитеди, дирекция августун түннелин үндүргеш, № 5 бригадада темп бедик болганын демдеглээн. Бо бригаданың комбайнерлери Г. Стародубцев, Н. Астафьев үгле совхозта эвес, а районда мурнакчы механизаторлар. Тарааны тавычалай кестиреринге Г. Стародубцев хүннүн-не 2,5—3 норманы күүсеп, ам безин 650 гектарның дүжүдүн ажааган.

Чаагай дүжүт дээш демисел үгле чангыс күстүн ажыл-ижи-биле кызыгаарланмас болгай. Тараажы чылдың кайы-даа үезинде олут чок. Алдын-сарыг тарааны комбайннар ажаап каары билек, саванны бөлүп сараттааш, күскү чер андарылгазынче кирип, хөрзүнүү келир үеним дүжүдүн өстүреринге амдыгааштан белеткеп эгелээри үгула. Ынчалза-даа совхозтун бо-даа, № 4-даа бригадаларында күскү чер андарылгазынче кичээнгей кошкак. № 6 бригада 1000 гектар ажыг чернин тараазын ажаап алаадаа, чаа-ла 300 га хире чернин андарган. Бо талазы-биле план ийи мүн га чоокшулап турар болганда, тракторларны ийи ээлчег-биле ажылдадыры негеттинип келген.

Дүжүт ажаалдазының үезинде тараажыга шак хамаан чок, минута саны үнелиг. Ынчангаш дүштеки чемни безин комбайнерлерге ховуга чедирип берип турары эки. Орай дүшкен, дүнеки дээрде баштайгы сылдыстар чиведнешкен. Кедээр шатты куду 3 комбайнның оду база сылдыстар-биле кыйгырышкан дет, хыпкан. Тараажыларның чымыжы уламчылавышаан.

М. ДУЛУШ.

ЧУРУКТА: комбайнер Г. Стародубцев.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ АЛМА-АТАДА

Сентябрьнын 2-де эш Л. И. Брежнев Алма-Атада чеде берген. СЭКП ТК-ның Политбюрозунун кежигүнү, Казахстанның КП ТК-зының бирги секретары эш Д. А. Кунаев, Казахстанның КП ТК-зының бюро кежигүннери, министрлер болгаш оске-даа партия болгаш совет ажылдакчылар ону аэродромга уткуп алган.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев Алма-Атага чоруп турган, Казахстанның КП ТК-зының бюро кежигүннери-биле ужуражкан. Үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны болгаш республиканың экономиказының база культуразының оске-даа адырларын улам ыдай көдүрер талазы-биле Казахстанның партия организациязының ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан хөй улуг айтырыгларны ол ужуражыышкынга чугаалажып корген. Дүжүт ажаан алышкының организастаарынче, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынче онаа кичээнгейни салган, ол талазы-биле Казахстанга улуг дузаны көргүзүкен болгай, оон ыдай күрүнеге тарааны болган көдээ ажыл-агыйның оске-даа продуктуларын садар талазы-биле Казах ССР-ниң хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседиринче база онаа кичээнгейни салган.

Эш Л. И. Брежнев Алма-Ата хоорайның сайзыралын сонуурган көрген, республиканың чаа тудугларын көргүлээн, бедик дагда «Медео» дээр спорт комплекзиниң тудуунга чораан, ажылчы чоннарның амыдырал болгаш культура хандырылгазының байдалы-биле танышкан. Хоорайны таныжып коорүнге эш Л. И. Брежнев-биле кады эш Д. А. Кунаев, республиканың болгаш Алма-Ата хоорайның удуртукчу партия болгаш совет ажылдакчылары киришкеннер.

Сентябрьнын 4-те эш Л. И. Брежнев Алма-Атадан Ташкентиже чорупкан. СЭКП ТК-ның Политбюрозунун кежигүнү, Казахстанның КП ТК-зының бирги секретары эш Д. А. Кунаев, Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш Б. А. Ашимов, республиканың Дээди Совединиң Президиумунун даргазы эш С. Б. Ниязбеков, Казахстанның КП ТК-зының бюро кежигүннери, республиканың министрлери, партия болгаш совет ажылдакчылары аэропортка ону үдээннер. (СЭТА).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

НАЙЫРАЛЧЫ ЕЗУ-БИЛЕ

Ленинградта Котляков аттыг машина тудуушкун заводунун коллективи Бакунуң метро тудукчуларынга элээн каш эскаваторну чорудуп берген.

Чагыг далаштыг болган, чүге дээрге бакужулар метро станцияларының бирээзин мурнунда көрдүгениңден эрте ажыглалга киирер деп шиитпирлээннер. Оон хараазында ленинградчылар графигин эде көрген. Украинаның, Белоруссияның болгаш Эстонияның бүдүрүлгелери Котляков аттыг заводка бээр материалдарын, шимчединчилерин, подшипниктерин бүдүрерин база дүргедеткен, ынчангаш Бакунуң метро тудукчуларының чагыгларын хуусаа бетинде күүседир арганы ол берген.

Ленинград маркалыг ол «илбичи чаданы» бо чылын Москваның, Киевтин, Ташкентинин, Тбилисинин метрополитеннеринге болгаш улуг магазиннеринге база белеткегнээн. Чоокта чаа кижилер дажыыр капат оруктарга дерилгелерин база ол заводтан чорудуп берген.

Чагыгларны чедиишкиниг күүседиринге Львовта конвейер-тудуушкунунуң заводу-биле ленинградчыларның найыралы болгаш дуржулганы идепкейлиг солчуп турары дузалап турар, бо бүдүрүлгелерниң коллективтери ССРЭ-ниң 50 чылынга аддар кылдыр чаржып турарлар.

В. ЧЕТКАРЕВ, СЭТА-ның корр.

БҮДҮРҮЛГЕЛЕРНИҢ ЧАРЫЖЫ

Ленинградтың порт ажылдакчылары-биле мадыр-хоорайларның төрелдешкек бүдүрүлгелериниң аразынга юбилейлиг күш-ажылчы чарыштыкады эгелээнин, партияның Одесса обкомунун бюрозу түүлдүг деп көрген.

Эгелээнкин калбарган. Москваның, Ленинградтың, Киевтиң, Волгоградтың, Севастопольдуң ажылчы чоннарының баштайгы хемчегдерин боттандыра берген.

Одессаның чөрби ажыг бүдүрүлгелери: «Найырал, ботботтарынга дузалажыры» деп лозунг-биле чарышты чорудуп турар. Воровский аттыг каттыжыышкынның кол бүдүрүлгезиниң даараныычылары баштайгы чедиишкиннерин чедип алган. Олар Москвада «Большевичка» дээр каттыжыышкын-биле хөй чыл иштинде найыралды тудуп келген. Даараныкчылар конвейерлиг болгаш шууштурулгалыг шугумнар тургузарының дуржулгазы-биле, бүдүрүлгенин механизастаар херекселдерин чураан хевирлерин солчуру-биле болгаш оске-даа түүлдер талазы-биле харыдааны тудуп турарлар. Ол бүгү болза бо чылын планда ажыр 60 муң кылыгларны бүдүрер арганы Одессаның даараныкчыларынга берген.

Хеп быжар цехтың ажылчыны Надежда Кауренкоонуң кыйгырыын өзүгаар одессачылар ийиг-этти кампаары дээш чарышты калбарткан, ынчангаш декабрьнын 30-де—ССРЭ-ниң 50 чыл болур хүнүнде үгле кампаан алган материалдардан продукцияны бүдүрерин шиитпирлээннер. Чылдың бирги чартыында чөрби муң ажыг дорбелчин метр пос кампаттынган, оортан он муң кылыгны даарап кылыр.

Ю. МИХАЛЮК, СЭТА-ның корр.

АЛЫШКЫ ЗАВОДТАР

Алышкы-бүдүүлгелер: Бакуда машина тудуунун Дзержинский аттыг заводу болгаш Сарапулда нефть дерилгелери бүдүрериниң заводу ССРЭ-ниң 50 чылынга аддар кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Олар насос-сордурулганың чаа дерилгелерин болгаш оске-даа түүлдерни хөй-биле бүдүрүп үндүрерин хуусаа бетинде шиитпирлээн.

Бо бүдүрүлгелериниң найыралы шагда эгелээн. 30 чыл бурунгаар, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Бакунуң заводун Удмуртняже көжүрүпкен турган. Аар-берге байдал турда заводка бүдүрүлгени таарыштырган болгаш кыска хуусаада нефтилиг чоон чүк районнарынга дерилгелер бүдүрерин эгелээн. Дайын төнүп турда бакужулар чуртунче чанып эгелээн. Ынчалза-да оларның хөй-хөйү Сарапулга чыткылап калган, ынчаарда аңаа нефть тывызының машина тудуунун улуг заводу тургуступ берген болгаш айытканывыс ийи заводтың коллективтери оортан эгелээш-ле доктаамал харыдааны тудуп турар апаргаш.

В. ВАСИН, СЭТА-ның корр.

ОН-ОН БҮДҮРҮЛГЕЛЕРНИҢ КОНВЕЙЕРЛЕРИ

Чиик болгаш идегелдиг чоруу-биле ылгалын турар, бажыңга хереглээр соодукчуларга шимчедикчилерни Вильнюста электротехниктиг бүдүрүлгелериниң «Эльфа» дээр каттыжыышкынының конструктор бюрозу ажылдап кылган. Ол чаа шимчедикчилерни бүдүрерин Литваның бүдүрүлгелериниңдеи ацыда, оске-даа республиканың заводтары шиңгээдип алыр.

Чурттуң электротехниктиг үлетүрү Вильнюста ол конструктор бюрозунуң өске-даа ажылдап кылган түүлдерин калбаа-биле бүдүрүлгеге шиңгээдип ап турар, ол бюро болза амыдырал хандырылгага хамаарышкан техниканы тургузар талазы-биле мурнакчы бюро болуп турар. Мороженное соодар, электроэнергияга ажылдаар херекселдерге, доозун сордурукчуларынга, хеп чуур автоматтыг машиналарга бичии ынай моторлар бүдүрүп үндүрерин ында таарыштырган, оларны шуптузун Литваның конструкторлары болгаш ажылчынары кылып турарлар.

С. ВАЙНТРАУБАС, СЭТА-ның корр.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

«Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинин тургустунганының 50 чылын демдеглээри-биле Бүгү-эвилелдин социалистиг чарышының түннелдерин үндүрериниң чурумунун дугайында болгаш ол чарышка тиилекчилерни шаннап, мактаар хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тин докталын Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» совхозунуң ажылчыны-пары, инженер-техниктиг ажылдакчылары изии-биле күүлдүгүзүнүп көрген.

Юбилейжи Хүндүлел демдекти алыр эрге дээш чарыштың эгелекчилери Чөвенчик районнуң «Искра» колхозунун, «Межегей», «Бурунгаар» совхозтарның ажыл-ишчилериниң эгелекчи сапалын «Кызыл тук» совхозтун ишчилери деткип, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга төлептиг ужуражыры-биле мурнуку хүлээлгезин эде көрген.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының планыг онаалгаларын ноябрь 15-те күүседири көрдүнген. Бердинген онаалгадан ажыр 21 центнер эштү, 200 центнер сүттү күрүнеге садарын хүлээнген. Күрүнеге тараа садар хүлээлгени октябрь 10-да, мал чеминиң белеткелин, күскү чер андарылгазын октябрь 15-те доозарын дугурушкан.

Л. МИХАЙЛОВА.

ТУДУГДА ЧАА ЧАДА

«Кызыл тудут» эргелелиниң тудуг объектилеринде төлевилел өзүгаар заводка кылган, ийи каът кылдыр көдүрүнүп, бадыртынып турар, кол өзээн рама демирлер-биле каанап тудуштурган, бир хевириниң чаа чаданарын калбаа-биле ажыглап эгелээн.

Ук чаданың онзагай түүлү болза, оон шенектелчек бөртарын чыттыр бадырыптарга бирги чада, а тургузу көдүрүпкеш, тускай илбектээр шоочаа-биле шоочалаптарга, ийиги каъттың чадазы болу бээр. Ынчангаш бо чада ийи чаданың орнунга ажыглаттынып турар. Чаданың кырын манзалар-биле шып, рамада быжыглап каан, ханадан дашкаар турар чарыының кыдыында тускай камгалал кылып аар чагыларлыг. Оон кырының ажыглал шөлүнүн узуну 5 метр, дооразы 2 метр 60 сантиметр. Ийи ындыг чада-биле амгы хөй каъттыг чурттарга бажыңының доора дуртунун туйбу ханаларын эптеп көдүрүп болур, а чаңгыс чада-биле улаштыр чылдырып турган каңдыг-даа узун болгаш бедик хананы тудуп болур.

Техниктиг негелдерни бүрүн харыылап турар бо чада бистин тудугларывыста тудугмонтаж ажылдарының темпизин шапкынчыдарынга улуг рольду ойнап, тудугжуларның бедик үнелеин алган.

Ч. ДОҢГАК.

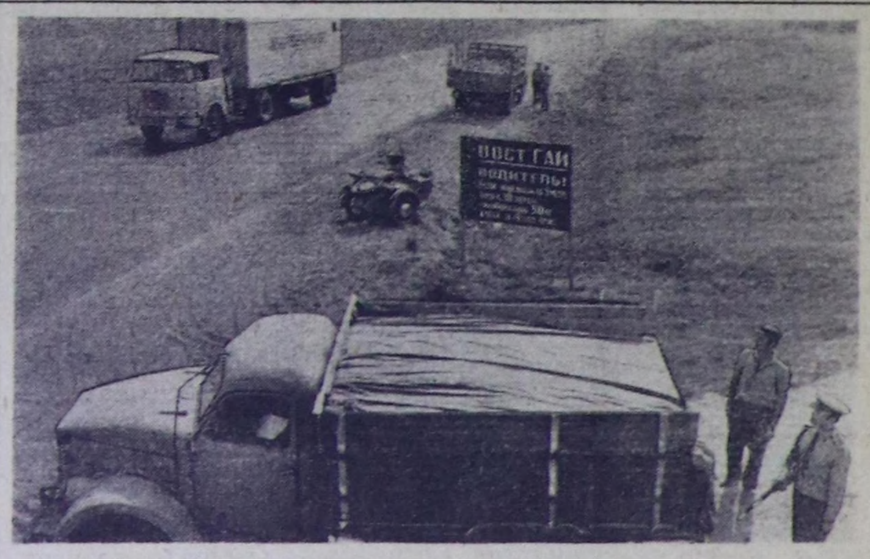

Күрүнеңи автоинспекциязының Новгород область килдизинин орук хайгаараар дивизиону колхозтарның болгаш совхозтарның шаннарындан тараа хүлээн алыр черлерге чедир оруктарга тарааның чидириин болдурбас дээш демиселге тараажылар-биле кады киржип турар. Ол тарааны шын чүдүргенин, машина харжааның байдалын ыяк хыпап турарлар.

ЧУРУКТА: Валдай районнуң Миронушка суурунуң чанында хынакчылар. Милициянның лейтенантызы В. Я. Васильев Валдай районнуң «Кызыл сылдыс» совхозундан тараа сөөртүп турар машинаны хынап тур.

А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ ПХЕНЬЯНДА

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушкевке баштаткан СЭКП-ниң делегациязы Корейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-зының чалаанын өзүгаар сентябрь 3-те ында чеде берген.

Делегациянның составында СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Иркутск обкомунун бирги секретары Н. В. Банников, СЭКП-ниң Төп ревизия Комиссиязының кежигүнү, СЭКП-ниң Камчатка обкомунун бирги секретары Д. И. Качин, СЭКП ТК-ның пропаганда килдизинин эргелекчизиниң оралакчызы Ю. А. Скляров олар кирип турар.

ККП ТК-ның Политиктиг Комитединиң кежигүнү, ККП ТК-ның секретары Ким Дон Гю, партияның харыысалгалыг ажылдакчылары, даштыкы дипломаттыг төлөөлер, ССРЭ-ниң КУДР-да элчиси Н. Г. Судариковка баштаткан совет элчин чериниң ажылдакчылары СЭКП-ниң делегациязын аэродромга барып уткуп алганнар.

Ол-ла хүн Корейниң Күш-ажыл партиязының ТК-зы СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушевке баштаткан СЭКП-ниң делегациязының алдары дээш хүлээн алышкын тургускан.

А. ДЭВИС ХӨВЕҢЧИЛЕРНИҢ ААЛЧЫЗЫ

САМАРКАНД. (СЭТА-ның корр.). Сураглыг америк хөвеңчи ажылдакчызы, АКШ-тың Компартиязының ТК-зының кежигүнү Анджела Дэвис болгаш оон эштери сентябрь 3-те Голодная ховуга аян-чорук кылыы, ону бөөдүүрган көргеннер. Чаа ажыглалда кирген калбак делгем хөвең шөлдериндe ажылдап турар кижилерниң барык көзүбезин аалчылар дыка магадаанар. «Голодностепьстройпуд» начальниги, Ленинчи шанналдың лауреады Тухтамыш Баймиров ында ажылдың хөй кезиин машиналар күүседип турар дээрзин оларга тайылбырлаан. Эң улуг күш үнер ажыл — дүжүт ажаан алышкыны безин бо чылын 94 хуу чедир механизастаттынган.

Бистиң мурнуу чүкте штаттарывыста байдал моон шуут өске деп А. Дэвис деңнеп чугаалаан. Ында хөвең шөлдериниң эзлери негрлерни молчүп, оларның күжүн халаска ажыглаар дээш, машиналарны ажыглаваан турар деп ол чугаалаан.

Чаа бергеш, көрген чүүлдеривис дугайын чоңга ыяап-ла, чугаалаар бис деп А. Дэвис чугаалаан.

Партийжи амыдырал

Коммунист бүрүзү-биле ажылдаар

Партия документилерин солуур дугайында СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлерин Ак-Довурак хоорайның коммунистери политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг кедүрүүшкүн-биле уткаан.

Бо талазы-биле партия эге организацияларынга болуп эткен хуралдарга коммунистерниң санал-өнаының өөл уткаан—айтырыг дээрге политиктиг, принципиалдыг болгаш бодунуң хүрээленин быжыглаар талазы-биле партияның ажыл-чорудулгазында чугула үе-чада болурун онзалап демдеглеп турганы болур. Партбюролар, коммунистер ол шиитпирлерни удуртулга болдургаш, бодунуң организациязының ажылы ол негелделерге дүүштүр чогуур деннелде тургустунган бе дээрзин анализтеп, оны шүгүмчүлдүг өзу-биле көрүп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизинің шиитпирлеринге дүүштүр бодунуң ажыл-чорудулгазын идепкейжиткен парторганизациялар хөй. Чижээлээрге, «Тыва даг-дүгү» комбинатының энергоцехинде эш Е. Злобин секретарылаан партия эге организациязы ол коллективтиң өзүдүг өзөө болган. Мында коммунистер боттарының кежигүн хүлээлгезин төлептиг күүседип, даандырган ажыл-хөрөөнге харыысалгалыг, өскелерге үлегерлиг болуп, хөй-ниитинин ажылынга идепкейлиг киржип турар. Коммунистер шупту партийжи даалгалыг. Парторганизацияның болунуң иштики ажылы Устав өзугаар тургустунган. Коллективте политикижизидилгелиг ажыл эки, социалистиг чарыштыг дээштиг организастаан, техниктиг депшилге дээш демисел доктаамал чоруп турар. Моон түннелинде энергоцех бүдүрүлге планын үргүлү ажыр күүседип, комбинатты энергия-биле бүрүн хандырарын чедип алган. Бо дээрге, ында партийжи салзарының дээштиниң херечизи-дир.

Комбинаттың рудникте № 14 механизация эргелелинин участогунда, район өмнелгелинде партия эге организациялары хүлээп алдынган шиитпирлерни болгаш партияның үстүкү органнарының айтышкыннарын күүседир, оны амыдыралга боттандырар дээш боттуг ажылларны чоруткан. Ол организациялар партия хуралдарын ажыл-ишчи өзү-биле эрттирип, анаа чугаалажыр айтырыгларны шын шилип ап, коллективтиң мурнунга тургустунуп кээп турар чугула болуушкунарже угландырып келген. Коммунистерниң мүнакчы ролюн бедидип, бот харыысалгалыг болурунче улуг кичээнгейни салып турар. «Коммунист — партияның идепкейлиг дайынчызы», «Коммунист болгаш техниктиг депшилге», «Коммунистерниң идей-теоретиктиг деннелин бедизер дугайында», «Коммунистерниң уставчы негелделери сагын болгаш партия даалгаларын күүседип турарының дугайында» дээн ышкан айтыгларны парторганизациялардың хуралдарынга үргүлү тургузуп турар апаан.

Партия эге организацияларының коллективке партийжи салдарны күштелдирип, өске хөй-ниити организациялары-биле кады кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин чөптүг ажылган келгенин мынлыг чижек-биле бадыткап болур. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, прогуддаар чоруктар сөөлгү үеде «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде 2,8 катап, даг-дүгү арыглаар фабрикада 2,5 катап, автотранспорт бүдүрүлгезинде 1,5 катап эвээжээн.

Коммунистерниң удуртуп турар бригадалары, эвлечлери күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көрүүнүн үлегер-чижектерин көргүзүп турар. Даг-дүгү арыглаар фабриканың бедик соттуг даг-дүгү бүдүрер № 4 эвлечээн Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутады коммунист Деспи ДүктенООл удуртуп турар. Ол эвлечет фабриканың бүгү эвлечелериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи.

«Беш чылды — дөрт чылда» деп патриоттуг эгелээшкинни комбинатка баштай-ла коммунистер баштаан. Сеттелге-механиктиг цехтин слесарьлар бригадазының удуртукчузу, парторганизация секретарының оралакчызы Николай Пановтуң ындыг эгелекчи самалын «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинин парткомунун кежигүнү Данзырык Каллар-ооллуң удуртуп турары тудугжулар бригадазы, коммунист Дмитров Монге-Назынның комсомолчу-аныктар бригадазы, СЭКП Тыва өбкомунун кежигүнү Зинаида Салчактың удуртуп турары тудугжу-теверлекчилер бригадазы дээш, өске-дээ бригадалар деткээн.

Ак-Довурак хоорайның парторганизацияларында 180 коммунистер бүдүн чылдың комплексилиг хуу планнарлыг, он-он коммунистер коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш хөй-хөй коммунистер ындыг атты чедип алыр дээш туржуп турар.

Бистиң партиялыс бодунуң хүрээлениңде ажылчын ангының, колхозчу гражданының, күш-ажылчы интеллигенцияның эн дээре, төлептиг төлээлекчилерин каттыштырып турар болгай. Сөөлгү үеде партияның хүрээлениңе хөй-хөй мүнакчы, төлептиг кижилерни хүлээп алган бис. Оларның иштинде Ак-Довурак АТБ-ниң чоланчызы Б. Чугдур, крановшик О. Федорова, тудугжу Т. Ортун-Назын, слесарь И. Толмачева дээш, өскелер-даа бар. СЭКП-ниң кандидат кежигүнүне хүлээп алганывыс даг-дүгү арыглаар фабриканың ажылчыны Хомушку Көк-оол үгле мүнакчы бүдүрүлгечи эвес, харын өзүлүг бөгүнгү аныяк кижилернің эки мөзүүн эдилеп, билиг дээш чүүкүп чоруурларның бирээзи. Ол ам Красноярскиниң өнүүг металлдар институтун доозун турар болгаш удавас инженерниң дипломун алыр. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи дерилге машинизи Уйнукпа Монгуш партияга кирип турган, болунга бедиткен хүлээлгени ап, беш чылды 4,5 чыл иштинде күүседир дээн. Ындыг чижектер хөй.

Партия документилерин солуурунга белеткел ажылын партияның хүрээлениң бы-жыглаар, коммунистерниң идепкейин, сагылга-чурумун улам бедидер, аныяк коммунистер-биле ажылды өжүжидер соруулгаларга дүүштүр чорудуп турар бис. Маңаа хамаарыштыр түс-түс коммунистерниң отчеттарын парткомга, эге организацияларының бюрозунга, ниити хуралынга дыңнаарын практикалап турар. Аныяк коммунистерни кижизидиринче угланган ажылдың чогуур системазы бисте тургустунган.

Партком чанында аныяк коммунистерниң школазы ам дөрт чыл ажылдап турар. Школага аныяк коммунистерни боттарының эргелерин болгаш хүлээлгелерин шингээдип алырынга, партияның алдарлыг чанчылдарынга кижизидип турар. Оон-биле чергелештир оларның ниити хөрөй хуралын эрттирип, хүрээленге чаа киргеннерге билет болгаш кандидат карточкаларын ындыг хуралдарга тыпсып, партияның хоочуннары-биле ужуражылгаларны эрттирип, эш хуузунун беседаларын олар-биле кылып турар бис.

Партия документилерин солуурунуң белеткелинин үезинде кижизидикчи ажылларның дээштиг хевирлерин, методтарын долузу-биле ажыглаарын партия Төп Комители сүмелеп турар болгай. Ынчангаш бистер парткомга, парторганизацияга коммунистер-биле ажык беседаларны чорударын практикалап эгелээн бис. Ындыг беседаларның түннелинде бир кижиден негеллеп дыңыдар, өске таварылгада ол кижиге чогуур сүмелерни берип, дузалажыр, а хемчег алдырган коммунистерге хамаарыштыр оон бүгү байдалын өөренип көргеш, база-ла чогуур түннелди кылып турар бис.

Партияның чамдык кежигүнери дакпыр-дакпыр доңгулдаларлыг тургаш-ла, оон чогуур түннелдерни үндүрбейн, болун салдынчак ап чоруур таварылгалар бар. Ындыг болганда олардан «чарлыр» ужурлар база үнүп келгилээр. Чоокта чаа партияның сагылга-чурумун хөй катап үреп, арагалап, прогуд кылып турганы дээш Х. Кестикей биле В. Самойлов оларны партиядан үндүрген.

Ол ышкаш белеткел ажылының үезинде партийжи информацияны күштелдирип, оны чогуур деннелге тургузарынче угланган ажыллар чоруттунуп турар. Парткомнуң чанында партия чыдыышкынының кабинеди партияның удуртукчу ролюнун, партийжи амыдыралдың ленинчи норма чижектериниң, коммунистиг моральдың мөзүү-шынарының дугайында лекцияларны ажылдап кылган. Парткомнуң удуртуп ажылдакчылары ындыг лекцияларны чонга үргүлү номчуп турар.

Партдокументилер солуушкунунга белеткел ажылдарының үезинде коммунист бүрүзү оон үжүр-утказын, оны партия канчаар үнелеп көрүп турарын эки медереп билген турарын чедип алыр дээш, ам-даа кужениишкиниг ажылдаар биг.

Д. ОДАН-ООЛ,
«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде парткомнуң инструктору.

Депутаттар бөлүктери

Чер-чер Советтеринин улуг болгаш хөй янзы ажыл-чорудулгазында депутаттар бөлүктери чугула рольлу ойнап турар. Депутаттарның идепкейин шын ажыглаарының эки аргазы — депутаттар бөлүктери болуп турар деп чүвени хөй чылларның дуржулгазы бадыткаан.

Кызыл хоорайда депутаттарның 22 бөлүү ажылдап турар. Оларның бирээзинде-ле 7—10 депутат кирип турар болгаш ажыл чорудар девискээри сонгулда участогунун девискээринге дүгжүп турар. Ол бөлүктерниң ажыл-чорудулгазы багай эвес түннелдерни берип турар деп чүвени демдеглээр аппаар.

№ 12 депутат бөлүүнге (удуртукчузу Г. С. Баранова) эртен хуралга ажыктыг чугаа болган. Колхоз рыногунун санитарлыг байдалынга, ниити хевиринге хамаарыштыр сонгукчуларның хөй санныг санал, хомудалдары кирген. Депутат бөлүү ону хынаан, анализтээн болгаш болунун хуралынга колхоз рыногунуң директорунуй тайылбырын ыыпап чугаалашкаш, тодаргай хемчеглерни ажыллап кылгаш, боттандырганының түннелинде ам ында ажыл, ниити байдал экижээн.

Бо болза депутаттың биз бөлүүнүн ажылындан улуг эвес чижек-тир. Оон-биле кады сонгукчуларның янзы-бүрү чагыг, хереглелдерин күүседиринге депутаттар бөлүү хөй ажылдарны кылып болур деп чүвени хереченлеп турар-дыр. Депутаттар бөлүү сонгукчуларның чүруттап турар черинин аайы-биле ажылдап турар болганда оларның ажыл-чорудулгазынче хоорай Соведи улуг кичээнгейни угландырып турар.

«Кызылдың чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын болгаш санитарлыг байдалын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» айтырыгны хоорай Совединин сессиязынга бо чылдың апрель айда чугаалашкан. Бо сессияга белеткел ажылдары чорудун турар үеде хоорай чаагайжыдылгазынын, ногаанчыдылгазының болгаш оон санитарлыг байдалының талазы-биле боттарының саналдарын, бодалдарын чугаалап бээри-биле хоорайның чуоттакчыларынче тускай анкетаны тараткан. Аңаа хоорай чуттакчылары идепкейлиг киришкен, а депутаттар бөлүктерининң удуртукчуларының хөй нуруузу анкетала харыылар-биле танышкан болгаш боттарының микрорайоннарындан келген харыыларны демдеглеп ап, сессияга хүлээп алдынган шиитпирнин күүседезин контрольга алган, чүге дээрге бо айтырыг хоорайның бүгү чурттакчыларының эргежээлин камгалап турар.

№ 19 депутаттар бөлүү ол бөлүктүн девискээринде туруп турар бүдүрүлге черлеринде (автосептелге заводунда, нефть баазазында, пиво заводунда, респотребсоюз АТБ-зинде) күш-ажылдың сагылга-чурумун сагып турарының байдалын хынаап, оон чогуур анализти кылып, сүмелерни берген. Ол-ла бөлүк РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунун «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» 1972 чылдың июнь 19-тағы Чарлының ол бүдүрүлгелерде канчаар күүседип турарының дугайын хынаарын планнаан. Оон түннелин бөлүктүн калбак хуралынга чугаалажып көөр деп турар.

Магазиннерниң болгаш столоваяларның ажылы депутаттар бөлүктериниң кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Ажылчыннарның болгаш сылыгжыларының дилээн өзугаар № 44 магазинге соодукчу тургузуун эде кылган, а № 27 магазинге эде кылыышкынны чоруткаш, ону бараанны садып алыкчылар боттары шилип алыр аргаже шилчиткен. Борта А. А. Середкин удуртқан депутаттар бөлүү улуг киржилгелиг болган.

Депутаттар бөлүктери чоннуң айбычыларының идепкейин көдүрүп, харыысалгазын бедидип турар болгаш сонгулда округтарынга чорудар ажылдарының шынарын экижиттишаан, депутаттар-биле сонгукчуларның ужуражылышкынын организастап турар. Ол ажылдарны № 21 депутаттар бөлүү (удуртукчузу Б. Б. Данзынай), № 16 депутаттар бөлүү (удуртукчузу Г. Ш. Сафиулин), № 7 болгаш № 13 депутаттар бөлүктери (удуртукчулары З. П. Аракчаа, З. Ф. Борисова) эки чорудуп турар.

А. И. Ломаев удуртқан депутаттар бөлүүнүн киржилгези болгаш дузаламчызы-биле чаа өөредилге чылының эгелээринге чедир № 12 школаның класс өрээлдерин алгытқан.

Депутаттар бөлүктери өскедаа эки херектерни кылып турар. Бо ажылды четпес организастап турар бөлүктер, аргаларны чедир ажыглавайн турар чоруктар бар, ону чайладыр ажылды хоорай Совединин күүскомунун ап турар.

С. КРАСНЫЙ,
ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединин күүскомунун даргазы.

Советтер болгаш амыдырал

Амгы чыыштың депутаттар бөлүктери боттарының ажыл-чорудулгазын черле элээн идепкейжиткенин демдеглээри артык эвес. Бистин хоорайбыстың хөй-ниити, ажыл-агый амыдыралының дыка хөй талаларынга депутаттар бөлүктерининң салдары улгаткан. Микрорайонга хөй-ниитинин корум-чурумун тулары, хоорай чаагайжылылгазы болгаш ногаанчылылгазы, чаа өөредилге чылынга школаларны белеткээри чижектиг айтырыглар аңаа хамааржыр. Депутаттар бөлүктери сонгукчулар чагыгларының күүседезинге контрольту организастап, күүскомнуң хуралынга, азы сессияга айтырыглар белеткээринге бүгү таланың дузаламчызын көргүзүп турар.

Чугаалашкаш, ногаанчыдылгазының болгаш оон санитарлыг байдалының талазы-биле боттарының саналдарын, бодалдарын чугаалап бээри-биле хоорайның чуоттакчыларынче тускай анкетаны тараткан. Аңаа хоорай чуттакчылары идепкейлиг киришкен, а депутаттар бөлүктерининң удуртукчуларының хөй нуруузу анкетала харыылар-биле танышкан болгаш боттарының микрорайоннарындан келген харыыларны демдеглеп ап, сессияга хүлээп алдынган шиитпирнин күүседезин контрольга алган, чүге дээрге бо айтырыг хоорайның бүгү чурттакчыларының эргежээлин камгалап турар.

№ 19 депутаттар бөлүү ол бөлүктүн девискээринде туруп турар бүдүрүлге черлеринде (автосептелге заводунда, нефть баазазында, пиво заводунда, респотребсоюз АТБ-зинде) күш-ажылдың сагылга-чурумун сагып турарының байдалын хынаап, оон чогуур анализти кылып, сүмелерни берген. Ол-ла бөлүк РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунун «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» 1972 чылдың июнь 19-тағы Чарлының ол бүдүрүлгелерде канчаар күүседип турарының дугайын хынаарын планнаан. Оон түннелин бөлүктүн калбак хуралынга чугаалажып көөр деп турар.

Магазиннерниң болгаш столоваяларның ажылы депутаттар бөлүктериниң кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Ажылчыннарның болгаш сылыгжыларының дилээн өзугаар № 44 магазинге соодукчу тургузуун эде кылган, а № 27 магазинге эде кылыышкынны чоруткаш, ону бараанны садып алыкчылар боттары шилип алыр аргаже шилчиткен. Борта А. А. Середкин удуртқан депутаттар бөлүү улуг киржилгелиг болган.

Депутаттар бөлүктери чоннуң айбычыларының идепкейин көдүрүп, харыысалгазын бедидип турар болгаш сонгулда округтарынга чорудар ажылдарының шынарын экижиттишаан, депутаттар-биле сонгукчуларның ужуражылышкынын организастап турар. Ол ажылдарны № 21 депутаттар бөлүү (удуртукчузу Б. Б. Данзынай), № 16 депутаттар бөлүү (удуртукчузу Г. Ш. Сафиулин), № 7 болгаш № 13 депутаттар бөлүктери (удуртукчулары З. П. Аракчаа, З. Ф. Борисова) эки чорудуп турар.

А. И. Ломаев удуртқан депутаттар бөлүүнүн киржилгези болгаш дузаламчызы-биле чаа өөредилге чылының эгелээринге чедир № 12 школаның класс өрээлдерин алгытқан.

Депутаттар бөлүктери өскедаа эки херектерни кылып турар. Бо ажылды четпес организастап турар бөлүктер, аргаларны чедир ажыглавайн турар чоруктар бар, ону чайладыр ажылды хоорай Совединин күүскомунун ап турар.

С. КРАСНЫЙ,
ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединин күүскомунун даргазы.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫ

ЛАТВИ ССР. Даугава хемниң эриктеринде тоску беш чылда ажыглалга киирер объект—Рига ГЭС-ти тудуп турар. ГЭС-тиң тудуунда Совет Эвилелиниң чөрби ажыг националдарының төлөөлекчилери ажылдап турар. Чурттун 25 бүдүрүлгези — Ленинградтың «Электросила», Запорожьениң трансформатор заводтары, Минскиниң, Харьковтун, Свердловскиниң, Львовтун болгаш өске-даа хоорайларның заводтары станцияга материалдарны болгаш дериглиг берип турар.

ЧУРУКТА: чоланчылар (солагай талазындан оң талазынче) литва Бронислав Раупкис, орус Иван Потешкин болгаш грузин Сергей Джоджуа олар Плявиньскиниң В. И. Ленин аттыг ГЭС-тин тудуунга кириштикен. Ам олар Рига ГЭС-тин тудуунда мүнакчыларның одуруунда турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ак-Довуратан

АЖЫР КҮҮСЕДИР АРГА БАР

«Күш харамнанмайн ажылдаар!» Бо лозун үүрмектеп сорттаар комплексиниң ыш үндүр сордурар. 100 метр хоолайын дерип турар Владимир Кочуриниң бригадазының монтажчы бүрүзүнүн дуруму апарган. Ында улус шупту кызымак ажылдап турар. Кижи бүрүзү хүн нормазын 120 хуу чедир күүседип турар. Ынчангаш бергелер турза-даа участок онаалдазын эки боттандырып турар. Августа тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли план өзугаар 18 мун рубль турган, ону ажыр күүсеткен.

Ол өөрүнчүг-дүр. Ынчалзажок көргүзүглер оон-даа бедик болуп болур турган. Объектиге бетонну ой-шаанда бербезинден хоолай салыкчыларының ажылы хожудап турарын «Асбест дээш» солунга үш удаа бижээн. Бо дээрге, он бирги автобаазаның удуртукчуларының «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинин үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының хоюдуг-бетон белдиринге автосамосвалдарны ой-шаанда бербейн турарындан болуп турар. Тодаргай чижек: август 19-та хоолай салыкчылары бетон чогундан будун хүн ажыл чок турган. Аңаа турууш-кундан участок 2200 рубль чидирген.

Кежээликтей апарганда бир машина бетон келген. Оон шынары багай болганындан ону дедир чорудар ужур таварышкан. Ындыг таварылгалар үргүлчү болгулаар.

Ынчангаш бо айтырыгже кичээнгейни доктаамал салып турган, ажылга үүктелиишкин болбас болур чоруукту чедип алыры хүн бүрүзүнүн негеллезинин айтырыы болу берген, ону чеди ишкиниг шиитпирлээри ажылды улам шулуудадыр арганы бээр. Юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжын улам боттуг кылдыр организастап * турган, ажылга бичин-даа моондак болуп таварылгаларны болдурбайн турган, доктаамал ажылдаар болза, чарышка алдынган хүлээлгелерни чүгле болдур эвес, харын ажыр күүседиринің аргазы бар.

(БИСТИҢ КОРР.).

СУГ—БИСТИҢ БАЙЛААВЫС

— Арыг суг үр үеде четчир бе? Суг чедишпестей бээриниң айыылы туруп кээп болур бе? Бо айтырыгны эртемденнер боттарынга бо-ла салгылап турар. Сөөлгү үеде суттарылгага хереглээр суг-биле ижер сугнуң аразында ылгалдар чамдык капиталистиг чурттарда көскүзү-биле көвүдеп турар. Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, чижээлөөрге, Токионуң муниципалитеди Японияның найысылалының чурттакчыларының ижер суун 15 хуу кызырар деп шиитпирлээн.

ССРЭ-ниң Эртемвер академиязының суг айтырыгларының талазы-биле институдунуң сектор эргелекчизи профессор Г. М. Матлин СЭТА-ның корреспондентизи Р. Ахметов-биле беседазын ынчалдыр эгелээн.

— Бистиң чуртувуста бойдусту хоойлу өзугаар камгалап турар. Чоокта чаа РСФСР-ниң Дээди Совединин сессиязы улуг ужур-дузалыг документини — РСФСР-ниң суг дугайында дүрүмүү хүлээп алган. Оон бүгү-ле үүлдери бистиң национал байлаавыс — сугну чоп ажыглаар дугайында сагыш човаашкынбиле сиңиткен — дээш, эртемден уламчылаан.

—Эң улуг суг хөөлбектерин камгалаарын чугулалап көрбүшаан, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Байкал хөлдүг бассейнинің бойдус байлактарын чоп ажыглаарын болгаш камгалаарын хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында», «Волга болгаш Урал хемнериниң бассейнинерин арыглаттынмаан суглар-биле хирлендирер чорукту болдурбас талазы-биле хемчеглер дугайында» база чамдык өскедаа хемчеглерни хүлээп алган. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Кама, Дон, Кубань, Москва-Хем, Обь, Иртыш, Селенга хемнериниң бассейнинерин хирлендирерин сокса̀дыр талазы-биле хемчеглерни тодараткан. Бойдустуң чайгаар аккан хем-сугларын арыг тургузар дээш походче чүс-чүс фабрика, заводтар болгаш муң-муң кижилер хаара тутпуган.

Бойдустуң суун үлетпүрнүң хирлендиреринден камгалаар талазы-биле кандыг тодаргай хемчеглер алдынганы?

— Бир эвес суг арыглаар тускай тургузуглар-биле хандыртынмаан болза, чаа азы эде кылган чаңгыс-даа бүдүрүлгени ажыглалче амгы үеде киирбейн турар. Хоойлу ынчаар негеп турар. Маңаа холбаштыр суг арыглаар черлерни тургузары — хөй хөренги үнер ажыл дээрзин чугаалап кагза чогуур. Ынчалзажок күрүне олче хөренгизин харам чогу-биле берип турар. 1971 чылдан 1975 чылга чедир суг арыглаар комплекстерни тудары көрдүнген, оларның ниити күчүзү сески беш чылдаазындан 2,3 катап хөй болур. Ылаңгыя Волга болгаш Кама хемнериниң чоогунда тургустунган он беш хоорайларга, а ол ышкаш ол ийи хемнериниң бассейнинде ажылдап турар дөрт чүс ажыг бүдүрүлгелерге суг арыглаар тудугларны кылырын планнап турар.

Хирлеп берген сугну хемче азы хөлче агыспайн, а ону арыглааш база катап ажыглаар кылдыр бүдүрүлгелерни ынчаар тургузары чугула. Эртемденнерниң бо сүмези херек кырында улам-на боттанып турар. Бир эвес 1961 чылда техниктиг чорудулгаларга хонукта үгле 5,5 миллион кубометр суг ажыглаттынып турган болза, ам чеден миллион апарган. Бо чорук хирлиг сугну хем-сугларже аксырын дыка кызырган.

— Бистиң чуртувуста дус чок сугнуң келир үеде хереглелинің байдалы кандыгыл?

— Сөөлгү он чылдарда дус чок сугнуң хереглели чуртта ийи катап көвүдөн. Оон чылдагааны — үлетүрнүң шапкын хогжүлдези, көдөө ажылагыйны интенсификастааны, чоонуң саныының өскени болур. Чоокку 10—15 чылдарда сугнуң хереглели барык үш катап көвүдеп болурун саналшкыннар көргүзүп турар. А бойдуста дус чок сугнуң курлавыры ол-ла хевээр артып каап турар болгай. Ынчангаш күрүне бойдустуң арыг суун эң чоп ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни ап турар. РСФСР-ниң суг дугайында дүрүмү ону эртемге үндезилеп, чоп ажыглаарын негеп турар. Хамыктың мурнунда ол үлетүрге хамааржыр. Ам хемнериниң база хөлдериниң суун үлетүрге ажыглаарының ниити хемчээли чоонуң хереглеп турарындан барык чеде катап ажыр турар.

— Үлетүрге ажыглаар сугну кызырып болур арга бар бе?

— Бүдүрүлгениң «суг апаетидин» ойлоринче угланган аргаларны эртемденнер болгаш инженерлер дилеп турар. Бо талазы-биле чамдык чүүлдер кылдынган. Нефть болгаш үлетүрүнүң өске-даа адырларына дериглелдерни болгаш продукцияны соодарда сугну ажыглап турган болза, ам агаар-биле соодар аппараттарны ажыглап турар. Шак ындыг аппараттар боттарының ажыктын хөй-хөй заводтарга болгаш комбинаттарга өөргүскен.

Суг дугайында хоойлужудулгада онза кичээнгейни суг-гаттыг чер ажылынче салып турар. Чүге дээрге чуртта чарыгдаттынып турар сугнуң барык чеден хуузу суттарылгаже үнүп турар. Оон иштиндей хөй суг бусталып үнүп база чер иштинче кирип турар. Ынчалзажок ону болдурбайн баарының аргазы бар. Черниң суттарылга каналдарындан дидими-биле чайлаап, демир-бетон коошпаларны болгаш хоолайларны ажыглаарынче шилчип, чаашкыннадырар аппараттарны калбаа-биле ажыглаар херек.

Суг байлаттарын чоп ажыглаары, улуг хөөлбектерни арыг тургузар дээш демисел бүгү чоонуң хереэ. «Бойдустуң байлактарын хаймралап, чоп ажыглаары, чер, аргаыяң, хемнер болгаш арыг агаар дугайында, үнүш болгаш дириг амытаннар дугайында сагыш салыры — бо бүгү бистиң хан-дамырыысбиле тудуш, коммунистиг өзү-биле көөр хөрөөвис-тир. Совет кижилериниң амгы болгаш келир үеде салгалдарынга черивисти хөөрөр арттырыы, чечектелдирип бөөр ужурлуг бис»—деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң сөстерин кезээде утпас ужурлуг бис.

ЭМЧИЛЕРНИҢ дузалакчылары

Кызыл крест болгаш чартык ай ниитилелиниң комитеттери болгаш санитар активчилери кадык камгалал организларынга улуг дузаны чедирип, эвээш эвес ажылдарны чорудуп турар.

Хепертен ааран, бертик-бежелге таварышкан болгаш кандыг-даа аарыглардан ааран кижилерге баштайгы эмнелге дузаламчызын олар көргүзүп келген. Ындыг организациялар бистиң республикада эвээш эвес. Оларның санында Кызылда үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадында фельдшер эмчи Раиса Алексеевна Кислицынага удуртқан Кызыл крест организациязының кежигүннери хамааржыр. Организация бүдүрүлге цехтеринде ажылдап турар ажылчын, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларның кадыкпылыынче улуг кичээнгейни салган. Бүдүрүлгеде 400 ажыг ажылчын бар. Ында тургускан санитар постузунун кежигүннери план өзугаар ажылдап, эвлчег санында дежурныйлаашкынны кылып турар.

Ыяш цехинде Лидия Аркадьевна Панкратовага удуртқан беш кижилиг санитар постузу хүндүсү, кежээки эвлчеглерде ажылдап турарларга сагыш салып, цехтің санитарлыг байдалынче, кижилериниң кадыкпылын хайгаараарынче улуг кичээнгейни тургускан. Чазаныр цехте Люба Либановага удуртқан пост озал-ондан болу берген таварылгада эмчини солуп, дүргеп дуза чедиреринің хемчеглерин боду-ла аптар.

Бүдүрүлгеде Кызыл крест кежигүннериниң саны чыл бүрү өзүп турар болгаш олар ам 150 кижи четкен. Кежигүннер 80 ажыг лекция, беседаны кылган. Санитар камгалал дүрүмнерин чонга хөй-биле таныштырган.

Бүдүрүлгениң Кызыл крест организациязы эмчи сестраларын белеткээр ажылды база организастап турар. Ол ышкаш хан дужаар доворларның санын нөвүдедир талазы-биле пропаганда ажылын база калбарткан.

А. МОНГУШ.

ЧУРТТУҢ ТАРААА ШӨЛДЕРИНДЕ

БАРНАУЛ. Алтайның колхозтар болгаш совхозтары тараа шөлдериндеп баштайгы миллион тараанды кезерин доосхан. Совет болгаш Смоленск районнарының тараажылары мурнаа турарлар. Олар тараа шөлдериниң чартыындан хөй кезиинде тараанды тавычалай кескен.

Бастырыышкынның көргүзүп турарындан алырга, тараажыларды беш чылдың ийиги чылында тараа бүдүрериниң дыка нөвүдедир болгаш социалистиг үүлүзүгелерин ажыр күүседир арга бар болуп турар. Күрүне шыгжамырында баштайгы чүс-чүс мун тонна тараа кирген.

Алтайда ажаан алышкын бо чылын нарын байдалда эртип турар. Черде чыдыпкан тараанды агаар-бойдустуң таарымча чок байдалында ажаап турар. Ынчалзажок сибирьжилер күженишкинни кошкатпайн, бойдустуң таарымча чок байдалынга боттарының билиглерин болгаш байлак дуржулгазын ажыглап, шудургу ажылдап турарлар. Шөлдерде болгаш механизастаттынган шаңнарда, тараа орудтарында болгаш элеваторларда ажыл-ишчилер шалышчы ажылдап турар. Оларга чурттуң өске-даа областарының ажыл-ишчилери дузалашкан. Кубаньдан, Поволжьеден, Забайкальеден барган 2 мун ажыг комбайн, 32 мун автомашина крайда ажылдап турар.

* * *

КУРГАН. Бүгү тараа культураларының бештің бир кезиин — 400 мун хире гектарны Курган областың механизаторлары тавычалай кезип алган. Областың тараазы черле эрте быжа бээр мурнуу чүк районнары-биле чергелештир сонгу зоназының ажыл-агыйлары база ажаап алышкынны калбарткан.

Дөрт мун гектар шөлге тараанды кезерин доозарынга Сафакулевск районнуң «Тиилелгениң херели» колхозунун механизаторларынга неделядан эвээш үе негеттинген. Бригадаларда тургустунгулаан механизастаттынган звеволар дың хаазынан орай кежээге чедир шөлге турарлар. Августуң агаар-бойдузунга таарымча чок байдал турда, аяс хүннер туруп келгени тарааларны дүрген кургадыпкан. Тараанын бастырыышкынынга бир комбайнмы эвлчегде ажылдап кылыр нормазын 25 гектар чедиргген — ол болза нормадан бүдүн чартык катап бедик-тир.

Ажаап алышкынның түлүк үезинде механизаторлар «техниктиг деткимче» алган, чүл дээрге Красноярскиниң комбайн тудукчулары графигин мурнадын тургаш, «Сибирьк» дээр күүүлүг комбайнларның эвлчеглиг болуун оларга чорудуп берген. Амгы үеде областың колхозтарында болгаш совхозтарында тараа культураларының ажаалгазынга эрткен чылга бодаарга бир мунга хөй комбайн ажылдап турар.

* * *

НОВОСИБИРСК. Областың элеваторларында кирген тараалардың үштүн ийи кезин Убинск, Эдвинск, Доволенск, Татарск болгаш Чановск районнардан кирген. Ол мурнакчы беш район тараа шууштурулгазының өөл звеволарын: кезиишкинни, бастырыышкынны; күрүне шыгжамырынга тараанды урарын ылавылалдыг организастаанын-биле чедип алганнар.

Чурттуң мурнуу чүк крайларынан болгаш областарындан чорудуп берген төпчүткен автомобиль колонналары оларга улуг дузаны чедирип турар. Машиналарның орудтарже канчаар үнүп турарын районнарда диспетчер бөлүктери шыңгыы хайгаарап турар.

(СЭТА-ның корр.).

«ШЫННЫН» МАТЕРИАЛДАРЫНЫН ИЗИ-БИЛЕ

ХЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

«Хойлар кыргыттынмаан, суг база чок» деп эгелиг, Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң чамдык хойжу коданнарында дүвүренчиг байдалды илереткен материал № 179 солунга парлаттынган.

СЭКП райкомунуң секретары Н. Опештиң редакцияга дыңнатканы болза:

Материалда бижиттинген фактылар хывалдадан шын болуп бадыткаттынгай. Хойну кыска хуусаада кыргыыр дээш совхозтуң дирекциязы чогуур хемчегни алган. Малчыннарны сугже чоокшулады көжүргген.

Даштыг Кара-Сутда ажылдап, чурттап турар малчыннарга Сесерлиг сельпозунун автолавказы айда бир удаа чедип турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧӨВҮЛЕЛДЕРИНДЕ

ҮЛҮҮН КИИРИП ТУРАР

Тес-Хем районуң ажылагыйларында, будурулгелеринде, албан организация черлеринде 10 херээженнер чөвүлелдери, 12 бөлүктери херээжен чоннуң күш-ажылчы, хөй-ниитичи, политиктиг кижизидилгезинче угланган ажылды чорудуп турар. Ацаа бир кол идиглиг фактор — херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарыштыг хөөштии-биле организастап турарында. Ындыг чарышка киржип турар чөвүлелдер коммунистиг кижизидилгеге боттарының салып турар үлүүнүң үре-түңнелин көрүксээр, ацаа сонуургалдыг.

Чижээлээрге, чылдың бирги чартыында социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш, оон тиилекчизин «Ак-Эрик» колхозта херээженнер чөвүлели (даргазы Клара Монгуш) болганын демдеглээн болгаш ацаа шилчиир вымпелди тывыскан. Бо чөвүлел ажылын планныг чорудуп, активчилерге даянып, оларның идепкейин үргүлчү деткип ажылдап турар. Херээженнериң ниити хуралдарын доктаамал эрттирип, ацаа хүннүң чугула айтырыгларын чугаалажып, кол кичээнгейни херээжен чоннуң бүдүрүлгеге идепкейлиг киржириниче, оларны чаа ёзуга кижизидериниче, хөй-ниитиниң ажылынга хаара тударыныче чөвүлел кичээнгейни салып келген. Херээженнер чөвүлелиниң бүдүрүлгеге, арыг-шевер, уруглар ортузунга ажыл чорудар секторлары көскү ажылдарны кылып турарын чарышты түңнеп турган демдеглээн.

Бо чөвүлел колхозтуң изигтүлүк ажылдарының үезинде херээженнерни ынаар хаара тудуп, ол үеде чогуур чарыштың организастап турар. Малдың чаш төлүн ажаап, доруктуруп, малчыннарга дузалажыры-биле 52 сакманшактерни чоруткан, хой кыргылдазынга 67 кижи киришкен. Мал чеми белеткээринге эвээш эвес херээженнерни база хаара туткан. Хой кыргылдазының үезинде чарышты агитквартиралар ажыл-биле чоруткан турган. Ооң түңнелинде Клара Сенди даргалаан бирги агитквартира бедик көргүзүглүг болган. Чөвүлелдиң арыг-шевер талазы-биле сектору ай санында уруглар албан черлериниң чурттакчы бажыңнарының арыг-шеверин хынап, улустуң культурлуг чуртталгазынче сагыш салып турар. Чөвүлел «Херээжен» деп хана солуннуг, ында солун болгаш шүүмүүлелдиг материалдарны бижип турар.

Херээженнер чөвүлелиниң хой талалыг, ишки-бүрү хевирлиг ажылдары херээжен чоннуң кижизидилеринге чогуур салдарны чедирип турар.

«Чодураа» колхозта херээженнер чөвүлелиниң ажылында (даргазы Маазым Болат-оол) эки деп демдеглээр үүл — бодунуң бөлүктерин дамчыштыр ажылды чорудуп турары солун. Суурда тургустунган 7 агитквартираларда, фермада, бригадаларда, ясли-де херээженнер бөлүктери херээжен чоннуң чурттап, ажылдап турар черлериниң ажылбиле ажылды чорудуп турар. Ажылды ынчаар организастаарга эптиг-даа, улусту хаара тудуп, кижи бүрүзүү-биле ажылдаарынга дээштигдаа дээрзи билдингир. Хой кыргылдазының үезинде Белдир-Арыг суурда Кара-кыс Оруйгу даргалаан № 2 агитквартира бедик шынарлыг хөй-дүктү кыргыырынга идепкейлиг киржириниче херээженнерни кыйтырган чагааны бүгү агитквартираларже чоруткан болгаш ол улуг деткимчени алган, кыргылданы чедишкиниг поозарынга дээштиг-даа болган. Чүгле бо колхозтан безин 60 ажыг херээженнер кыргылдага киришкен. Колхозчу херээженнер сиген кезилдеринге, будук-бүрү белеткээринге база идепкейлиг киржин турар.

Сүт будүреринге херээженнериң салыышкыны улуг болгай, оларның шүдүргү ажылының ачызында хөй сүт сагдынып турар. Бо талазы-биле «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазы доктаамал эки ажылдап, бедик көргүзүглүг болуп, районда мурнакчы коллективтериң бирээзи апарган. Ферма плының ай санында ажыр күүседип турар болгаш фермалар аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле эдилеп турар. Ол дээрге коллективтиң саанчыларының ортузунга кижизидилге ажылын эки тургузуп, күш-ажылды шын, билдилиг организастаанының ачызы. Маная Чедей Баткарның удуртул турары ында херээженнер бөлүү биче эвес рольду ойнап келген. Ферманың саанчыларының, кадарчыларының ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирип, малчыннарны амыдырал-чуртталгазынга доктаамал сагыш салып келгеннби-биле ажыл-ишчилер бедик чүткүлдүг ажылдап, дыштанып турар. Саанчыларның өглерингe кирерге ишти арыг-силиг, көрүштүг кылдыр дерээ, ёзулуг бай амыдыралды илдеп көстүр. Бо фермага районуң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары кээп, оларның мурнакчы дуржулгазы-биле таныжып, ооң эки түүлдерин боттарынга пептередирип эгелээн.

Албан организация, будурулге черлеринде херээженнер чөвүлелдериниң, бөлүктериниң ажылы совхоз, колхозтарда чөвүлелдерден ылгалдыг. Район эмнелгезинде херээженнер чөвүлелиниң ажылын маная хамаарыштыр айтып болур. Ында чөвүлел (даргазы Л. Кудрящева) партия, профэвилел организациялары-биле катай чоп ортузунга санитар-чырыдышкын пропагандазын калбартыл, медицина темазынга лекция, беседаларны чорудуп, айтырыг, харыы кежээлерин организастап турар. Эмнелге коллективинде бот-тывынтыр ураи түүлдү эки организастааны-биле, көрүлдеге эки түүнелдерни чедип ап келген. Чөвүлел бодунуң ажылының кол кичээнгейин коллективте ажылдап турар херээженнериниң кижизидилгезинче, коллективти быжыглаарынче угландырган. Сорулга-даа ындыг болур ужурлуг.

Ындыг чижектиг ажылдарны өске-даа херээженнер чөвүлелдери кылып чорудуп турар. Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунда херээженнер чөвүлели уруглар албан черлериниң, магазиниң, столоваяның, хлеб быжырар черниң арыг-шеверин хынап, оон ылерээн четпестерин чайладыр талазы-биле тодаргай хемчегларни алырын чедип ап турар. Чөвүлелдиң активчилери херээженнериң ураи-шевер кылыгларының, амдаңыг ашчемниң делгелгелерин организастап турары баа солун.

Чамдык эки, солун, ажыктыг ажылдар-биле чергелештир районуң херээженнер чөвүлелдеринде ам-даа чедир кылдынмайн турар түүлдер бар дээрзин айтыр апаар. Херээженнер ортузунда кижизидилге ажылы ам-даа чогуур деңнелде тургустунмаан, ооң чылдагааны-биле чамдык херээженнер ниитиниң амыдыралынга таарышпас түүлдерни болдуруп турар, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел ам-даа кошкак. Херээженнер чөвүлелдери колхоз, совхоз ажылчыннарының амыдырал-чуртталгазын, санитар байдалын экижидер талазы-биле ам-даа чедир ажылдавайн турар. Партия организацилары, Советтериниң күүсекчи комитеттери оларга чогуур үеде сүме кадып, чөвүлелдериниң четпес ажылдарын өй-шаанда эскерип, оны чайладыр хемчегларын алыры чугула.

Бар четпестерни чайладып, херээженнер чөвүлелдериниң ажылын бедик деңнелге тургузуп, районуң ажылчы чоннарының мурнунда улуг сорулгаларны чедишкиниг шиитпирлээринге херээжен чоннуң төлептиг үлүүн киирер дээн организас-массалыг ажылды күштелдирери — районуң хережээнер чөвүлелиниң социаарлаттынмас сорулгазы дээрзин миниин турар бис.

С. МААДЫ,
СЭКП райкомунуң
килдис эргелекчизи.

ХЫНАЛДА БАДЫТКААН

Малга аарыгларны болдурбас дээш ацаа удур профилактиктиг хемчегларны баш бурунгаар организастаар чорук колхозтарда болгаш совхозтарда зооветеринария ажылдакчыларының харыысалгалыг хүлээлгези болур. Бо негелде «Тес-Хем» совхозта багай тургустунганын улусчу контрольдуң чоокта болган хыналдазы илереткен.

Мооң ужурундан бо чылдың түүгле баштайгы чеди айларында безин 269 бода, 2975 шээр мал янзы-бүрү чылдагаандан өлүп хораан. Шак ындыг каража эрткен чылдың ол үезинден ыракта ковүдээн. Совхозта мал ажылының чамдык тускай эртемнигилери малчыннарга кончуг хаая баар, коданнарда байдалды эки билбес болгулаар.

Өлген малды өй-шаанда шинчивес, актыны азы аарыгның диагнозун малчынның чугаазын барымдаалап тургузар. Үстүү-Шынаа салбырга июльда 15 бода мал өлген, ооң тозу Д. Сонамның коданындан хораан. Каш катап быжырымчалыг хыналданың илереткенин ёзугаар алырга олар эмкар деп аарыгдан өлген болган.

Салбырның мал эмчизи турган Е. Поротов шупту малга тарылга чоруттунган кылдыр меге акт тургусканын хыналда база илереткен. Ол дугайын кол мал эмчизи Б. Донгак эскербейн, багай удуртул, негелде чок болуп турган. Бо хүннерге чедир мал кажаалары база четче дезинфекциялаттынмаан.

Совхозтуң чамдык зооветеринария ажылдакчыларынга хамаарыштыр малчыннарның хомудалдары база кээп турар. Районнуң улусчу контроль комитединге малчын Сонамның бижээни болза:

«Мээн коданымдан июльда чеди молдурга аарыш өлген. Ооң чылдагаанын эмкар деп аарыг болганын лаборатория илереткен. Мынды турбуже Ч. Лопсан-оол эмчиниң тургускан актызында үш молдурганы өске аарыгдан өлген кылгаш, бир молдурганы мээң кырымга бижээн. Тарылга чоруттаан буруузун чажыраар дээш өжегээр өскерти актыланаан. Мооң ужурун тыварын диледим».

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга бо айтырыгны шыңгыы чугаалашкан. Ветеринария ажылын коштатканы, ылаңгыя мал аарыынга удур тарылганы чорутпааны дээш совхозтуң кол мал эмчизи Б. Донгакты бир айның ажыл төлевириниң хемчээнге торгаан. Үстүү-Шынаа салбырның мал эмчизи турган Е. Поротовтуң хереен Эраин районнуң улусчу контроль комитединче шилчиткен.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

★ ☆ ★

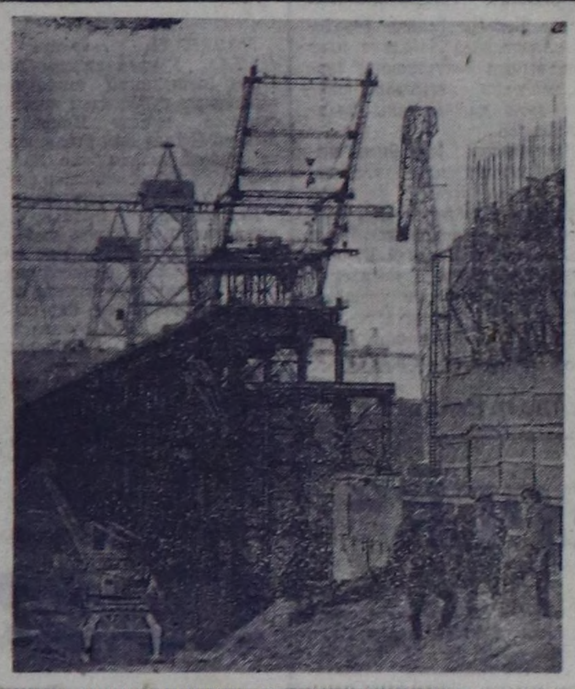

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. Усть-Илим ГЭС-тиң тудуунда ажыш-иш кидин-түлүк. Ында улуг бетон заводунуң баштайгы эолчээ ажылдап эгелээн-биле холбаштыр плотинага бетон салыры дыка шапкынчаан. Бо чылын чартык миллион кубометр, а келир чылын — заводтуң ийиги эолчээн тудуп доосканы соонда — бир миллион кубометр ажыг бетонну кудар ужурлуг.

ЧУРУКТА: Усть-Илим ГЭС-тиң тудуунда, 1360 метр узун дурттуг болгаш үүс метр ажыг бедик бетон дамчыдыкчызын удавае эптеп доозар дей берген.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

★ ☆ ★

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ БОЛГАШ ДЕТКИМЧЕ

Вьетнам Демократтыг Республиканың тургустунганындан бээр 27 чыл оюн маадырлыг вьетнам улус чулчуушкынарның болгаш бомбалаашкыннарның чаңгыланын турар байдалында демдеглээн. Совет Эвилелиниң, акы-дунма социалистиг өске-даа чурттарның, бүгү делегейде дайынга удур күштериниң дузаламчы, деткимчезинге даянып алгаш, атрессорларның халдаашкыннарын вьетнам улус эрес-маадырлыг ойтур шаап, дайзынга улуг согуушкуннарны таварыштырып турар.

Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң инициативазын ёзугаар август 28-те Суг тудугларының хүнүн эрттиргени демисежип турар Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазының күчүлүг шимчээшкининиң бузулбас сырый каттыжышкынын көргүскен. Суг мооңдактарын болгаш гидротехниктиг тудугларны америк ужар күүлдүн араатанзыг ёзу-биле бомбалап турарын бурруу шапкан делегейниң хөй-ниитизиниң киленинг үнү Черниң бүгү диптериде динмиреп турар. «Сээн-биле бис, Вьетнам!» деп дайынчы лозун оранның бүгү дылдарында чаңгыланын турар.

Чепсектиг күштүн дузазы-биле Вьетнамның улузун диксек кырынга сөгүртүп олуртур дээр бодунуң оралдажышкыннарын америк агрессорлар соксатпайн турар. Олар ону чедип алыр дээш хуюкталдырар, фосфорлуг, химиктиг будумелдерни, кижилерни өлүрүп кырар чепсектиг чаа хевирлерни ажыглап турарлар. Шак ол араатанзыг чепсектериң дузазы-биле-даа америк агрессорлар вьетнам патриоттарының удурланышкынче угланган тура-соруун сыгар шинек чоктар. Америк монополияларның органы «Уоллстрит джорнэл» солун патриоттарның хосталга шерии «сүртенчиг дайынчы күш болуп артпышаан» деп миниин бижээн.

Мурнуу Вьетнамда дайын чорудулгаларында шуут киржип турар америк шериглериниң санын америк болгаш делегей хөй-ниитизиниң ыйыычкыны-биле АКШ-тың чазаа кызырар ужурга таварышкан. Ынчалза-даа ооң-биле кады АКШ-тың Индий-Кыдатта шериг-далай болгаш шериг-агаар күштери улам өзүп, ол черниң өске чурттарынче чаа америк шериглери немей чорудуп турарын база уттуп болбас.

АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда чер кырының шериглериден ам-даа 12 мүн кижини кызырар дугайын Ак бажын август 29-та чарлаан. Ол шиитпирни тайылбырлап, парлалга конференциязынга чүве чугаалап тура президент Ф. Никсон америк шериглерни бүрүн үндүрериниң хүнүн дыннадырындан база дагын быдаан. Парижте чугаалажыышкыннарга «депшилге» чедип алыры эргежок чугула дээр чылдаан ол бо удаада база чулчурган. Чугаалажыышкынарның чедимчелиг болурунга чогум-ла харын америк тала шаптыктап, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазааның боттуг саналдарынга харыы бээринден шудурту былдап турары бүгү делегейге билдингир-ле болгай.

Вьетнам талазы-биле Париж чөвүлел хуралында ВДР-ниң делегациязының төлөөлекчизи Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерни кезик-чамдыктай үндүрер дугайында АКШ-тың чазааның шиитпирин америк болгаш делегей хөй-ниитизиниң мегелээринче угланган кажарлаашкын-дыр деп чөптүү-биле демдеглээн. Вьетнамга таарыштыр тайбың шиитпирлээшкининиң кара чаңгыс үндезини болза ВДР-ниң чазааның болгаш МВР-ниң Революстуг түр чазааның саналдары болур. Ынчаарга дайынны «вьетнамчыдарынга» ынаныш салыры, а ол ышкаш «бомба-биле ырба сыгар» дээр чоруктарга идеёзери—үндезилээр барымдаа чок түүлдер-дир. Индий-Кыдатта америк планнарның буурап дүжери чайлаш-даа чок.

ЧӨРҮЛДЭЭЛЕР АРТПЫШААН

Делегей байдалының хайгааракчыларының бодап турганы ышкаш, АКШ-тың президентизи Р. Никсоннуң Японияның премьер-министри Танака-биле Гавай ортулуктарда Гонолулага ийи хогук ужуражыышкыны көскү түңнелдерни бербейн сентябрь бирде дооступ калган. Гонолулаже чоруп тура Р. Никсон америк-япон харылзаалар чидиг чөрүлдээлери-биле баксырап бар чыдар деп миниген болгай. АКШ-тың Япония-биле садыгларжыышкынында аажок улуг дефициттиг айтырыын ол онзалап көргүскен. Ол түн ам 3,4 миллиард доллар четкен.

Бо дээрге япон монополиялар күчүзүнүн өзүлдезиниң илергей түңнели-дир. Делегей рынноктарынга ол монополиларның кагжыкчы, чижек арга-шинээ америк баяттарының улуг дүвүрээзинин хайныктырып турар. Долларның амы-тынын камгалап алыр дижир онза хемчегларни ап, ол айтырыгны чаңгыс-талалыг чурум-биле шиитпирлей тыртып алырын чыл мурнунда АКШ оралдашкан. Каттышкан Штаттар экономика талазы-биле күчүлүг ыйыышкынны кылып турган, япон нен акшаның үнезин кудуладырын чедип алган, ол чорук япон бараанларының саарлычал аргазын элээн кудулаткан. Оон ангыда, Японияның АКШ-ка садар бараанларынга 10 хуулуг каайлы немей турган. Ол бүгү-даа айтырыгларны шиитпирлээринге четпес болган. АКШ-тың Япония-биле садыында дефицит узуткаттынар байтыгай, улам өзе берген дивес силер бе.

Ам АКШ-тың чазаа америк бараанларны Японнаже киир садарынга чамдык кызыгаарлаашкыннарны күш чок болдурарын болгаш нен акшаның өртек-үнезин ам-даа кудуладырын Японнадан чедип алыры оралдажып турар. Япон бараанларны садып алырын кызыгаарлаар мен деп Р. Никсоннуң дорт кыжаныышкыны турбуже, Гонолулага кол айтырыглар дугайты америк негелдеринде Япония херексевейн барган. «Бир эвес экономика болгаш сан-хөө айтырыгларын үргүлчү-ле президент дериелинге чугаалажыр чүве болза, Токионуң болгаш Вашингтонуң аразында харылзааларның дорайтап каары чайлаш чок апаар» деп, Гонолулага ужуражыышкынга холбаштыр «Вашингтон пост» солун бижээн.

Делегейниң ийги дайынга доозулган соонда 27 чыл эрткен турбуже, америк шериглериниң Японияда турун турары Японияның болгаш АКШ-тың аразында дурбужүүшкүннериниң база бир боттуг чылдагааны-дыр. Японияда америк базаларны Вьетнамга үрелген шериг техниказын септээринге, Индий-Кыдатче шериглерни болгаш ок-чемзекти октаарынга ажыглап турар чорукту соксадырын чедип алырын япон хөй-ниити япон чазактан шыңгыы негеп турар апарган. Сагамихара базада лептеттинген танкыларны болгаш бронетранспортёрларны американнар каш неделя дургузунда транспорттарга үүдүрүп, Вьетнамче чорудуп шыдаваан. Оларны оруунга күчүлүг мооңдактар болза дайынга удур шимчээшкиниң киржикчилери болуп турар.

Японияда американнарга удур массалыг шимчээшкин капиталистиг чурттарның удуртукчуларының улустарын амыдыралчы чугула айтырыгларын оларның артынга шиит-жыышкыннарының хоозунун пирлеп кааптар дээр оралда-бүзүредир көргүзүп турар-дыр.

ЧОГУМЧУДУЛГАГА ПЕКИН УДУР

Август 25-тен 29-ка чедир Делиге болган индий-пакистан чугаалажыышкынарның таарымчалыг түниелдериниге делегейниң хөй-ниитизи сеткил ханыышкын-биле байыр чедирип турар. Ийи хире ай мурнунда Симлага ат салдынган дугуржулганың негелделерин Индияның болгаш Пакистанның чазактарының күүседир дээр шиитпирлиг чөрүүн кадыкылган медеглелинге ийи тала бадыткаан.

Хөй чылдарның дургузунда ийи чурттун аразында харылзааларны хораннап келген өжээннежилгени үзүткаары ол дугуржулганың кол сорулгазы болуп турары билдингир болгай. Боттарының хамаарышпас догуннаашкынының 25 чылдарының дургузунда Индия биле Пакистан акы-дунма улустарны өлүрүштүрер чепсектиг месилдежишкиннерге дөрт удаа киргенин чугаалаарга-ла четчир. Сөөлгү месилдежишкин Бангладеш дээр чаа күрүйениң төрүттүүнүн турар үезинде болган.

Симлага чугаалажыышкынарның түниелдери ийи чурттун аразында харылзааларны чогумчударынга, Индостан чартык ортулукка үр тайбының тургузарынга үндезинин тургускан. Симлага тургустуган аргаларны боттандырарынче угланган тодаргай базым Делиге кылдынган. Кашмирге контроль шугумун тодарадырынга, а ол ышкаш Индиянын болгаш Пакистанның аразында делегей кызыгарындан шериглерни чайладырынга хамаарышкан сүмелер база ажылдап кылдынган. Контроль шугумун тодарадырын сентябрь 4-ке чедир доозар болгаш ол шугумга кымын-даа дээп болбас чоруун Симла дугуржулгазының негелделеринге дүүштүр ийи чурт хандырар апаар деп дугуржуушкун база чедип алдынган.

Мурнуу Азияның черлериниге байдалды чогумчударының боттуг перспективалары ол черлиг чурттарының аразында харылзааларга өжээнниг чоруктун байдалдарында боттарынга ажык үндүрүп алырынга идегел салып турган кижилериниң сагыш-сеткилинге илергей-ле таарышпайн турар. КНО-нун Айыыл чок чорук Чөвүлелинге кыдат удур бадылаашкынны харын ынчалдыр көргүзүп болур. Каттышкан Нациялар Организациязынга Бангладешти хүлээн алырынга чүгле Кыдат шаптык ужураштырган. Пекиниң төлеп чок туружун бүгү-ниити буруу шаап турар. Пекиниң удур бадылаанының чылдагаанларын Пакистанда угаан-сарыылдыг кижилер база дораан-на билип апканнар. «75 миллион кижи чурттакчы чоннуг чуртту КНО-га хүлээн алырынга шаптыктавышаан, Пекин дээрге Пакистанга бак чүве кылыр дээн чүткүүн удуртулга болдурган. Пекиниң тергиидел чедип алыр дээр кордалдары моортан хамыктың мурнунда илергейлеттинип турар-дыр» деп, Пакистанның «Доон» солуну бижээн.

Национал-хосталгалыг шимчээшкиниң эрге-ажыктарыбиле болгаш империализмге удур демиселдиң эрге-ажыктары-биле ниитилежир кандыгдаа ындыг чүве маожу политиктерде чок дээрзин маная чугаалап каар апаар.

РЕАКЦИЯГА ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН БЫЖЫГЫП ОРАР

Улусчу чаңгыс эп чазаан деткээн митингилер болгаш чыскаалдар Чилиде эртип турар. Чурттуң хөрецгиттеннериниң болгаш даштыкы монополияларның туруштарынга шыңгыы согуушкунну таварыштырып турар үндезин социал-экономиктиг чаартылгаларның чазак программазынга боттарының удурланышкынын сөөлгү үеде улам идепкейжиткен реакцияның чимзенишкиннериниге шиитпирлиг ойтур шавыышкыны ол йитингилерге, чыскаалдарга киришкен ажылчы чоннар берип турар.

Реаксылыг национал партияның болгаш «Патриа и либертад» дээр фашисчи хөөн киргеи организацияның кежигүннери боо-чепсектиг чажыт складтарын тургузуп турар. Аграр реформазын чорударынга идепкейлиг киржип турар тараачыларны чили помещиктер дерзин өлүрүп турар. Барын үзелдиг күштериниң күткүүшкүннериниң түниелинде үүрмек болгаш ортумак, чижеңширги садыгыларның ажыл соксадышкыны найысылалга болгаш чамдык өске-даа хоорайларга болган.

Реакцияның чөнгээлерин барымдаалааш, улам сырый каттыжарынче улус массаларны кыйгырып, Чилиниң ажылчы чоннарының Чакгыс аай профэвилел төвү үстүнде түүлдерби-ле холбаштыр медеглел үндүрген. Чазакка удур үнүүшкүннерни чурттун найысылалы—Сантьягога организастаан будулдурукчуларны болгаш кедергей барын үзелдиг түүлбүү бөлүглежишкиннериниң кежигүннерин хоойлунун эң шыңгыы түүлү-биле шаажылап кезедирин чили ажылчы чоннар чазаандан негеп турар.

Корум-чурум үрээр чоруктарны болдурбазының эргежок чугула хемчегларын ол кыйгырыгга харыы кылдыр алган. Тараачыннарны өлүреринге киришкен 18 помещикти тудуп хоругдаан, «Патриа и либертад» дээр организацияның ажыл-чорудулгазын суд шугуму-биле чазак истеп-хынаар деп турар дээрзин иштики херектер министриниң оралакчызы Д. Вергара дыңнаткан. Чазакка удур үнүүшкүннерже кыйгырыг салып турган «Агрикультура» дээр радиостанцияны хаар деп шиитпир база хүлээп алдынган.

Шалыпкын хемчегларни алганының түниелинде Чилиде байдал чогумчуп эгелээн. Реакцияның күткүп үндүрген чөнгээзи-биле холбаштыр Сантьяго можуга каш хүннер мурнунда тургускан оноа байдалды күш чок болдурар дугайында декретке президент С. Альенде август 29-та ат салган. Ынчалза-даа ол-ла хүн Био-Био можуга реакция чаа чөнгээни организастаан. Ам ында онза байдалды тургускан.

Реакцияның чимзенишкиннери бо-даа удаада бууран дүжер дээрзиниге Чилиниң бүгү өнөктери бүзүрелдиг. Оон магадылалы чүл дээрге Улусчу чаңгыс эп программазының чедишкиниг күүселдеан болгаш чурттун ажылчы чоннарының чазакты бүрүн деткип турары болур. Г. ШИШКИН.

(СЭТА).

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: демир адагаштар

● **ЧИТА.** Монтажниктериниң Г. И. Епифанцев удуртканы механизастаан отряды Чита ГРЭС-биле Холбонну харылзаштырар электри дамчыдылгазының шугумунуң сөөлгү демир адагажында ажылдарны күүседирин эгелээн.

Оноа хемниң кежир демир удазынны шөери чиик эвес, ол кавыда бо хемниң калбаа барык бүдүн чартык километр. Хемниң оң болгаш солагай талакы эриктеринде демир-бетон адагаштарны даш дөжектерде тургускан.

Шерловогорскиниң даг байлаа болбаазырадыр комбинады, Харанорскиниң хомүрдаш разрези, Борзинскиниң цемент заводунуң тудуг шөлү, Забайкальениң бо хову районунуң өске-даа бүдүрүлгелери Чита ГРЭС-тиң энергиязын ажыглаар.

УЗБЕКИСТАН: Кызыл кошта — хөвең

● **ТАШКЕНТ.** Ажаан алышкын ажылдарының фронтузу Узбекистанның мурнуу талазындан өске-даа районнарже дүрген калбарып бар чоруур. Баштайгы хөй тонна хөвеңни ажаап алган дугайында медээлер Кашкадарья шынаазындан, Зарафшан хемниң эриктеринден келгилээн. Бухара областың Каракульск районунуң он ажыл-агыйы чиг хөвең үүдүрген баштайгы кызыл коштарны чоруткан. Каракульскиниң хөвең арыглаар заводунга 1,5 мүн тонна хире хөвеңни дужааган.

УКРАИНА: чаа технология

● **ОДЕССА.** Одесса областа кукурузаның амгы ажаап алышкынының технологиязы эрткен чылдардагызындан иледе ылгалдыг болуп турар. Мооң мурнунда звено азы бригада бүрүзү бодунуң участогунуң дүжүдүн ажаап алыр турган. Ол чорук техниканы болгаш транспортту быдарадырынга болганчок-ла чедирип, кезилдениң темпилерин саададыр турган. Ам, чижээ, Ленин аттыг колхозтуң дуржулгазын Волгоградск районда калбаа-биле ажыглап турар. Ында бүгү звеноларны механизастаан улуг отряд кылдыр каттыштырган болгаш ону дуржулгалыг агроном баштаан. Ажаап алышкынның үезинде бүгү инженер, диспетчер болгаш транспорт чепсек-херекелдерин агрономга чагыртыр кылдыр тургускан. Отрядта 12 комбайн, эргежок чугула негеттинер санныг тракторлар, хой чүк соортур прицептер, автомашиналар болгаш кожуп чоруур мастерскаялар бар.

Күш-ажылды чаа арга-биле организастаан үезинде бир комбайнга онааштыр ажылдап кылыышкын бүдүн чартык — ийи катап оскен болгаш хүнде 8—10 гектар четкен. Дүн үези база халас эртпес: күкурузазын ажаап алган ацгысты дүне андарып турар.

ЛИТВА ССР: цемент көвүдээн

● **АКМЯНЕ.** Акмяниниң цемент заводунуң коллективи чыл эгезинден бээр плавдан ажыр бедик шынарлыг он ийиги муң тонна цементини берген. Эстон болгаш латыш эптери-биле чаржып турар литва цементичилер ССРЭниң тургустунганының 50 чылына алдар кылдыр алган кол хүлээгезин хуусаа бетинде күүсеткен.

Бо чылын ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер 300 ажыг техниктиг болгаш технологтуг чаа түүлдерни бүдүрүлгеге пептереткен, ол чорук долганыр суугуларның бүдүрүкчүлүүн ковүдедир арганы берген.

Ооң ачызында цементини бүдүрери эрткен чылдың олла үези-биле деңнээрге 10 хуу өскен.

Бо чылын завод бистиң чуртувустуң тудугларына болгаш Венгрияның, Польшаның болгаш Чехословакияның тудугларына ийи миллион тонна ажыг цементини бээр.

(СЭТА).

УЛУГ ЧЕДИИШКИН-БИЛЕ

СОФИЯ. (СЭТА). Москваның Күрүне циригиниң артистериниң гастрол оюннары Болгария Улус Республиканың найысылалында эгелээн. Цирк ареназының совет мастерлериниң баштайгы оюн көргүзүглери улуг чедиишкиниг эрткен болгаш болгар хөй-ниитиниң магадаан сагыш-сеткилин, изиг сонуургалын хайныктырган.

Камбоджаның патриоттары пномпеньчи эрге-чагырганың шериглериниге согуушкуннарны күштелдирип, Пеаклуонг девискээринде чедиишкиниг хөделип турар. ЧУРУКТА: камбоджа патриоттарының бир болуу эвчеглиг даалганы ап турлар. ВИА—СЭТА-ның фотозу.

Совет көдээниң кижилери

ТӨРЭЭН СУУРУНДА

Республиканын төп чазаглыг оруу-биле Кызылдан Тээлиже хап оргаш, Чаа-Хөл суурну артып, Мойнаарак артынга үнүп келирге, калбак баткан Чаа-Хөл шынаазынын үстүү бажы ногаан арыг үзүүнде улуг эвес көлээ сууржугаш ырактан кажараннап, көстүп чылар. Тус чернин чурттакчылары оны чер аяныбиле Булун-Терек деп чаарты адап турза-даа, амгы шагнын бижимелдеринде ол Кызыл-Даг деп сурагжаан.

Чаа Тыванын чаагайжаан хоорай, суур бүрүзүнде ышкаш, ол сууржугаш эрги болгаш чаа ийи кезектен тургустунган. Терезининун суггарылга системазынын терен-суглуг улуг бугазы оларнын аразы-биле баткан. Эрги кезээ — шаанда ол черге МЧАЭ-лер, оон соонда колхоз турган үеде бөдүүн өзу-биле төлевидел чок түткулаан эрги, чавыт, куу бажыннар, а чаа кезээ дээрге, сувур-сувур, бедик-бедик, кырлан-кырлан дээвиирлериг, сан дөрт-төп күдүмчүлүг, делгем, чырык сонгаларлыг, өрбелчинней чазап каан быжыг доорбаштаршан түткан бажыннар ол. Чаа суур деп алаанынга өзүлүг-ла дүүшкенда-а. Оон чуртталга кварталдарында чаа школа, ясли-сад, магазин болгаш өске-даа культура, албан түүглары бедээн. Турар чери бала таарымчалыг — бедик чаагай, чолур чоон, хөлегелиг терек арыглары, кыш, чай чок шулурашкан кара-суглар артыы, иштин хүрээлээн делгем шыктыг ойлык чер.

Августун эртени чүве. Чаа суурну магадап, оон төп күдүмчүзүн өөү тавзар чоктап ор мен. Эртенгинин сес шак четкелек апарган. Суур дойлуп эгелээн: радиодан чангыланган ыр-шоор, чугаа-соот машина, тракторларнын динмили-биле холбужуп, ажылчыннар ажылынче далаштыг чоруп турлар.

Дужумда бажынын бедик хериминин иштинде багда ыт хенертен огланып, аазынге эргеленип химиренген соонда «Сок! Ыныы баглап каг, үрүүм» деп танывырым үн ыныналгаш, херим эжиин ажылыпты:

— О, экии, дүнмам. Мындыг эрте кайнаар бастырарын ол?

— Экии. Бо-ла мынчаар. Эртенги серииннде анаа-ла селгүүстеп чоруурум бо-дур ийин. Черивисте база онза-солун чүү туруп-тур мон, Александр Күдерекович?

— Амыдырал дээрге, ана, эриин ашкан далай-биле дөмей-ле, хайныгып-ла тур, дүнмай. Дүүн чаа-ла «Найырал» совхозтун бир салбыры турлувус, ам «Ак-Туруг» совхозунуу апардывыс. Чаа совхозтун кызыгаарларын тодаралыр, мал-маганын, тудуг-балгадын үзер, ажылагыйын шуудалыр дээш чүү чок дээр сен. Бичии-даа чайхос чок-тур бис. Чүүл-бүрү комиссиялар-даа хөй-ле чүведир. Ынчанмайн-даа канчаар, чаа совхозтун ажылын дегийт шуудатса эки. Бо чаартылга келир үеде туттунар Саян ГЭС-тин тулуу-биле холбашкан боор. Меня мал саныаар комиссиялга киирип каан, бөгүн база малчыннар кезиирим бо-дур ийин. Далашпаа-же хоржок — дээш, базып үнүпкен.

Оон-биле кады күдүмчүну куду кылаштажып оргаш, салбырын ол-бо чаартылгаларынын, ажыл-агый, амыдыралынын дугайын элээн-не хөөрежиптивис. Хары алдынче чоокшулай берзе-даа, ам-даа алак-быжкаа чиик, кашпагай, күдерзимээр мага-боттуг, хүнге кадып, чаъска өдүп, куурарды долуккан ажылчын хептиг кижи мээн-биле кожа базып орган. Оон төрүттүнген, ойнап өскен чери-даа бо. Ынчангаш оон амыдыралын, кижилерин билири-даа кончуг.

Салбырга инек 1400, шээр мал 30 мун баш турган, ам оон 850 инекти, 20 мун хой, өшкүнү чаа совхозка шилчедирин шиитпирлээн. Ажылчыннар баяа чурттаарын боттары билир: күзелдиглер «Ак-Туруг» совхозунга баар, күзеваннер эрги совхозунга артар.

Александр Күдерекович эртем-билиг чедип ап, тускайлап амыдыралыг, ажылдакчы кижи апаргаш, чогум бо төрээн суурунга, ам таптыг-ла мугур чаарби чыл мурнунда келген. Ынчарда анаа Шанчы, Чайлаг-Алаак, Даг-Аразы ол ынчаар тургулаан МЧАЭ, бичии колхозтарны улгаттыр каттыштырган «Бурунгаар» колхозтун баштайгы даргазынга ол сонгуттурган.

Чонунга төлептиг бараан болуп, чүткүлүг ажылдап чораан қижинин намларын бо-лопчу олурулгар четче илеретпес-ле болгай. Чон ортузунга организакчы, политмассалыг ажылга эткен эвээш эвес чылдар, күзениишкиниг ишчи хүннер оларнын артында чаштынып чылар. Бистин совет иитилелдин алыс ужур-үтказы-даа ындыг: чангыс кижинин кежиктиг чолундан бүдүн иитилелдин амыдыралы, овур-хевири тургустунуп келир.

— Силернин амыдыралынарга эн-не үттүндүрбас үелер тургулаан боор за, Александр Күдерекович? — деп, оон айтырдым.

— Ада-чурттун Улуг дайынынын хүннери — деп, ол үр-даа бодамайн чугаалаап, кандыг-ла бир хапы бодал, сактыышкынче дүнүү берди. Шынап-ла, ол кадыг-дошкун чылларнын болуушкуннарын сес-биле илередири берге. 1934 чылда кезээ ажыл-агый техникумун чаа доосхан мал эмчизи аныяк ool баштай Чөөн-Хемчиктин Сүт-Хөлге, сөөлүредир Бии-Хемнин «Өөк» совхозка мал эмнеп каап чыл ажылдаап, оон соонда чылларда совет ажылче шилчип, дайынынын берге чылларында кызыл коштар организастаарынга, чон ортузунга политмассалыг ажылга иделкейлиг киришкен. Ол чылларда оон хөрээнге «1941—1945 чылларда Ада-чурттун Улуг дайынынын үеэинде шылгарангай күш-ажыл дээш», «Күш-ажылга шылгарал дээш» деп медальдар чайнай берген.

— Төрээн черинерге колхоз тургусчүп, оон ажыл-агыйын хөгжүдерингге ак сеткиллиг ажылдаан хөочун чангыс чер чурттугларынардан ам кымнар барыл? — деп, оон айтырарымга, ол бодамчалыг адагылады:

— Малчыннардан Монгуш Канзанович Шаравин, Монгуш Сегбеевич Ак-Лама, көргүзүттери ам-даа шыырак, кайызыдаа партия кежигүнү. Тудугжуларын Монгуш Ламаевич Санчуу, ам пенсионер...

— Авыяктардан кымнар эки ажыллап турарыл?

— Лопсан Киир-ool. Төрүүр чүс хойга онааштыр ол бо чылын 110 хураганны ап, республиканын мурнакчы малчыннарынын аразында кирди. Дуржулгалыг хойжу Сат Даржы, малдын чаш төлүн база чылдан чылче чүс хуу менди ап келген. Баяжыда төрүүр инек кадарчызы Арапчор Монгуш. Изиг-Карада инек кадарчызы Түлүш Селик. Оны өөрү «үргүлчү инек малдаар, шээр мал кадарар хөөнү чок кижи» деп шолалаар апаргаан. Сарголь-Аксында Дугаржап Байыр-ool дээш кымнарны чок дээр ону, дүнмам. Бисте база эрескежээ малчыннар-даа, тараажылар-даа бар-ла чер ийин бо.

Ам Александр Күдерекович төрээн суурунда тудуг ажылында ажылдап, Чаа-Суурда чырык, делгем, чылыг бажында уруглары-биле кады чурттап орар. Чуртталгазы байыырак. Ажыл-агыйга чизебүрүткел кылыр, акт-барымдаа тургузар харыысалгалыг комиссияларга туруштуг, шынгыы кежигүн херек апарганда, ону чалаар, а ол чажам дивейл, иделкейлиг, тура-соруктуг киржи кагылаптар. Амгы үеде ол чогум-на ындыг: иитиниин малын санап, четчелээр комиссиялга ажылдап турары бо-дур.

Ындыг кижилер көдээ черге чангыс чер чурттугларынын ажыл-хөрээн бүлүржүрүнге, амыдырал-чуртталганын улуг, биче ажыл-хөрөктерин шуудажырынга аар чүүк көдүрерингге дөгүмнүг быра ышкаш, ындыг чүгула. Ынчангаш чонунга олар хүндүткелдиг-даа.

— Чуртталга магалыг-дыр, дүнмам. Ур-ле ажылдап, чурттап чоруксаазы келир-дир. Бодум хуумда, өөрүшкүм улуг. Уругларым өг-бүлелиг кижилер апаргылаан, тускайлап амыдыралдыг, ажы-төлүг. Май-ool — чуруқчу, Александр — журналист. Килин-ool, Галина алышкылар төрээн совхозунда, мен дег, ажылчыннар, а хеймер оглум Женя ам тоску класска өөренир. Кижиге оон артык өөрүшкү турар бе!

Шынап-ла, чонунга бараан болур күш-ажылдан аңгыда, оон артык буянныг, чырыткылыг кежик кижиге турбас. Чаа тургустунган «Ак-Туруг» совхозтун улуг назылыг ажылчыннарынын бирээзи А. К. Даржай дугайында чугаалы маа доозайн. Чоруунар чогунгур, ижинер бүдүүгүр болзун, Александр Күдерекович.

Ан. ДАРЖАА.

ОЛИМПИЙ ОЮННАРЫНДА

МЮНХЕН, сентябрь 2. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери Б. Буховцев, В. Кукушкин, А. Левинсон, А. Стародуб). XX олимпий оюннарының сески хүнүнүң эртенинге чедир ССРЭ-ниң шилиндек спортчулары 19 алдын, 12 мөңгүн, 12 хүлер медальдарны алган. Америк команда 13 алдын, 14 мөңгүн, 11 хүлер медальдарны, Герман Демократтыг Республиканың спортчулары 10 алдын, 8 мөңгүн, 9 хүлер медальды алган. Япон олимпийжилери 9, австрали спортчулар 5, Польшаның олимпийжилери 3, болгарлар болгаш венгрлер 2-2 алдын медальдарлыг.

Ол хүн арай бүргезимээр болган. Ынчалза-даа совет олимпийжи Юрий Малышев академиктиг хемелээшкинге улуг чедиишкинниг болуп, алдын медальды чаалап алган. Ол болза ССРЭ-нин спортчуларынын чээрбиги алдын медалы. Совет спортчулар Александр Тимошинин болгаш Геннадий Коршиков олар ийи кижилиг хемелээшкинге тиилээш, алдын медальларны чаалап алган.

Олимпий шанналдарны чүгле ажылгыр, кызымак, талантылыг кижилер чаалап ап турар. Тиилелге дээш бодунуң күжүн долузу-биле үндүрүп турар кижилер ындыг шаналдарны чөптүү-биле алыр. Юрий Малышев ындыг кижилернин бирээзи. Ол — 25 харлыг, аъш-чем үлетпүрүнүң институтунуң студентизи. ССРЭ-ниң чемпиону. Александр Тимошинин ССРЭ чемпионадынын соонда Юрий Малышевтин дугайында мынча дээн:

— Хемелээринге Юрий ышкаш кызымак кижи чок деп бодаар мен. Бир эвес ол олимпий оюннарының чемпиону атты чаалап алыр болза, чөптүг дээр мен. Олимпий оюннарының үш дакпыр чемпиону Вячеслав Иванов база-ла Юрийни тиилээр деп баш удур чугаалаан турган.

...Баштайгы 200 метрге Юрий арай-ла озалдай берген. Ынчалза-даа 2 км черни ол 7 мин. 10,12 секундада эткеш, чемпион болган.

Обершляйсхайм каналга болган ийи кижилиг хемелернин чарыжында баштай англичанар мурнан чөрүп орган. Александр Тимошинин болгаш Геннадий Коршиков олар англичаннарчы 750 метрге чыпшыр четкен болгаш мурнай берген. ГДР-нин болгаш Норвегияның хемечилери финишке чедир 150 метр артканда дыка дүргедээш, бистин ооларывыска чеде бер часкан. Ынчалза-даа 23 харлыг далай офицери, москвачы Александр Тимошинин болгаш ленинградчы Геннадий Коршиков олар кымга-даа четтирбейн мурнап келген.

Герман Демократтыг Республиканын хемечилери ол хүн үш алдын медальды чаалап алган. ГФР-нин спортчулары дөрт кижилиг хемелээшкинге мурнаап, алдын медальды эдлери болган.

Фехтование залындан өөрүнчүү медээ келген. ССРЭ-нин рапиристери Францияның командазын 9:6 санга тиилээш, команда талазы-биле шүүлде маргылдаага киржир эргени алган. Бистин рапиристи хөрээженнеривис Елена Белова, Галина Горохова, Александра Забелина олар боттарының бөлүктевинге бирги черлерни алгылаам, шаңнал дээш маргылдааны уламчылаарлар.

Олимпийжи бассейнде шилилге маргылдаалар уламчылап турар. Игорь Чердаков 200 метрге брасс арга-биле эштиринге киришкеш, бирги черни эзлээн. Николай Панкин биле Владимир Косинский олар ийиги черни үлешкен. 100 метрге хостуг арга-биле эштиринге Владимир Буре, Игорь Гребенников олар бирги черлерни эзлээннер.

Бокс талазы-биле Европаның чемпиону Валерий Трегубов ол хүн арай хоомай болуп, бирги ортумак денаиге англичан боксер Алан Мингер-биле ужурашкаш, аштырган.

Совет волейболистер бүдүн чартык шак дүргузунда үргүлчүлээн кызымаккай демиселдин түннелинде боттарының эн шыырак дээн удурланыкчылары ЧССР-нин спортчуларын удуп алганнар.

Баштайгы удаада демисел ындыг-ла чидиг эвес бооп, бирги болгаш ийиги оюн 2:0 сан-биле доозулган. Ынчалзадаа чехословак спортчуларның удурланыышкыны үшкү оюнда ылап күштелгенин айтыр херек. Бистин ойнакчыларывыс Кравченко, Паткин, Сапрыкин, Зайко олар чазыг чокка хөделип, өзүлүг мергежилин көргүскеннер. Оон түннелинде совет волейболистер арыг тиилелгени чедип алган...

Бистин волейболистеривис сентябрь 5-те Польшаның командазы-биле ужуражыр. Оон соонда олар чартык шүүлдеге киржип эгелээр. Баштай олар КУДР-нун командазы-биле ойнаар.

Баскетбол талазы-биле маргылдаага делгей чемпиону турган бразильчилер Австралияның командазынга уттурупкан.

300 метр черге боодалгага киришкеш, бистин алыгжывыс Борис Мельник өзүлүг-ла олимпий чемпиону атты чедип алган. Ынчалза-даа түннелдерни чарлаан соонда судья коллегиязы киржикчилернин боолаан караларын көргеш, американ Лонес Виггерге бир санны немээр деп шиитпирлээн. Оон түннелинде В. Мельник мөңгүн медаль-биле шаннаткан. Баштай судьялар Мельниктиң атканы Виггерден бир сан ажыг дижип турганнар. Оон топтап көргеш, олар Виггерниң бир огу «сонче» эвес, а «онче» кирер-дир дээш, бирги черде деп санап кааннар.

Бистиң оон өске бир алыгжывыс — Валентин Коренев 1143 санныг бооп, сески черни эзлээн.

Тырыкы кара боолаар маргылдаага киришкеш, Мехиконың олимпий чемпиону Евгений Петров мөңгүн медаль-биле шаннаткан. Ол маргылдаа үезинде үш спортчу: Петров, ГДР-ден Михель Бухгейм болгаш барыын-герман алыгжы Конрад Бирнхир олар шуут деп — 195-195 санныг болганнар. Ынчап баарга олар үжеле база катап маргышкан болгаш барыын-герман спортсмен ажыг — 25 санны аткаш, алдын медальды алган. Бо маргылдаага Юрий Пуранов 192 санныг бооп — он үшкү черде болган.

Киев чурттуг, 23 харлыг Евгений Аржанов 800 метрге чарыштын ийиги черин эзлээш, мөңгүн медальды чаалап алган. Бистин спортчуларывыс олимпиадаларга 800 метрге чарыштын түннел маргылдаазынга безин четпейн келгеннер. А Аржанов бо удаада тергиин дээн спортчулар-биле маргышкаш, аңаа тиилээн америк атлет Давид Уотл-биле кара чангыс санны көргүзүп, шыгаравын. Аржанов сес үүс метрни Уотл-биле денге маннап келгеш, шыйыгны эткеш барып үшкан. Чогум-на ол дээш аңаа ийиги черни тывыскан.

Сентябрь ийиде бистин ватерполистеривис ГФР-нин командазын бүзүрелдии-биле үдүп алганнар.

Евгений АРЖАНОВ.

ПРОФЕССИОНАЛДАР АШТЫРГАН

МОНРЕАЛЬ, сентябрь 3. (СЭТА). Хоккей талазы-биле Совет Эвилелиниң шилиндек командазы субботадан воскресеньеже дүнеде Монреальдың «Форума» деп стадионунга хоккей талазы-биле Канаданың профессионалдар командазын 7:3 санга уткан.

Канаданың Премьер-министри П. Э. Трюдо шайбаны оюнуң эгелээри-биле октаптарга, чидиг демисел эгелээн. 30 секунда эрткенде канада хоккейжилер бир шайбаны киирген. Оон соонда чедиги минутада Хендерсон ийиги шайбаны киирген.

Арткан 53 минутаның иштинде совет хоккейжилер 7 шайбаны улай-улай киирген.

«Оруқтар бисти бүгү талабиле удуп алды. Оларның вратары-даа, камгалакчылары болгаш халдакчылары-даа эки ойнаан. Олар дошка эки чугулап, куш-биле ойнаар демиселди чедиишкиниг чорудуп, эн эки хоккейни көргүскен» деп Канаданың тренери Синден миннир ужурга таварышкан. Аштырып алгаш, хол тутчуп байырлажырын безин уттунган канада хоккейжилернин чүдек чоруун ол тренер база билингген.

Совет болгаш Канада хоккейжилернин ужуражышкынын бүгү Канада болгаш АКШ-тың барык бүгү штаттарының телевидение көрүкчүлери көрген. Оон ужурунда хөй концерттер, шпилер көөр программаларны солаан.

Канаданың чазаа ССРЭ-ниң шилиндек командазынга алдар болдуруп, хүлээн алышкынны кылган.

В. ЧЕРНЫШЕВ.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

16.00 — Өөнүг телекөргүзүг. 20-ги Олимпий оюннарында. Мюнхенден дамчыдылга. 18.00 — **«Ye»** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.50 — **«Тараа дугайында сагыш салыры — бүгү чоннуң сагыш салыы».** Дамчыдылга. 19.30 — **«Черниң эзди».** Телефильм. 19.45 — Телемедээлер (орус дылда). 19.55 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — Өөнүг телекөргүзүг. 20-ги Олимпий оюннарында. Мюнхенден дамчыдылга. 22.00 — Уран-чечен телефильм көргүзүү. **«Юбилей»** (А. П. Чеховтуң ындыг аттыг чечен чугаазын өзүгаар тургускан). 22.30 — **«Ye».** Информастыг программа. 23.00 — 00.30 — Өөнүг телекөргүзүг. Спортчу программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин өлүгаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аялыр, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге 8—13, өскелериге 12—17, Кызылга 14—16 градус чылыг болур.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Леди Гамильтон»** 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.30, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Каниюта куйнуң чажыды»** 15, **«Ангел гайдуктуң ужуралдары»** 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шынчы чоруқ»** (1-ги, 2-ги кезектери) 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Бешики «Б»-ден келген ool»** 9, 10.50, 14.50, 18.50, **«Туман арлы бергенде»** 12.50, 16.50, 20.50 шактарда.

САЙЛЫККАЙ

(УРУГЛАРГА)

Сөзү болгаш аялгазы Михаил КОНГАРНЫЫ.

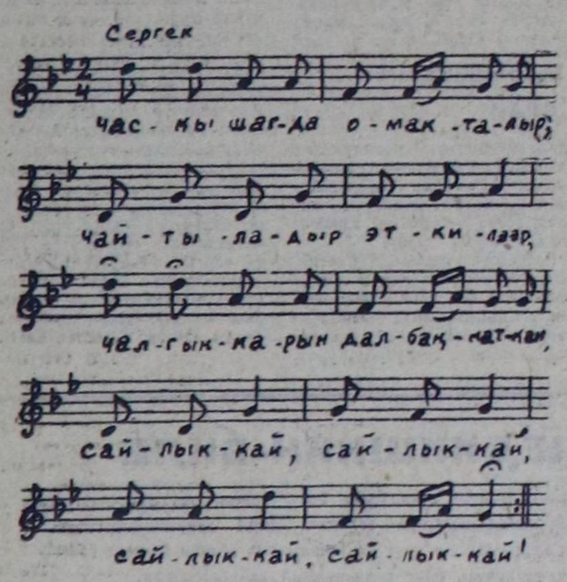

Часкы шагда омакталыр,
Чайтыладыр эткиваар.
Чалгынаарын далбанваткан.
Сайлыккай, сайлыккай! (2 катап).

Саарыгга эжиимес бол,
Салгыг тыотып чемнеп орар.
Сайга ойнаар чарашпай!
Сайлыккай, сайлыккай! (2 катап).

Чараш хевин көөргеткензиг,
Чаяннадыр чайдынар-даа.
Чалык чаныг чарашпай!
Сайлыккай, сайлыккай! (2 катап).

РЕЙКЬЯВИК МАРГЫЛДААНЫН КИРЖИКЧИЛЕРИ-БИЛЕ БАЙЫРЛАШКАН

РЕЙКЬЯВИК. (СЭТА-ның тускай корр.). Делегейге шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш маргылдаанын барык ийи ай иштинде делгелгелер ордуузунга бооп келген кончуг солун, чүткүлүг ойнаашкынынын сентябрь 3-те байырлыг хаашкыны болган.

ФИДЕ-нин президентизи М. Эйве делегей чемпионунуң лаврлыг веногун болгаш алдын медальды Роберт Фиштерге тывыскан.

Борис Спасский сденага үнүп көөрге, залга олурганнар оон дулаг чок алыш часкаашкыны-биле оны уткаан. Макс Эйве аңаа мөңгүн медальды тывыскан.

Ордуга АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң гимнери чаңгыланган.

Бо маргылдаа шыдырааны улам вентередиринге доткимчелиг бооп, шыдыраа уран чүүлүнүн төөгүзүнге чайынзынчак арын болган деп Макс Эйве чугаалаан. Маргылдаалы организастаар талазы-биле улуг ажылы дээш исланд шыдыраа федерациязынга өөрүп четтиргенин ол илереткен.

1972 ЧЫЛДА ССРЭ-НИН КҮРҮНЕ ШАННАЛЫНГА КИИРЕРИН САНАЛДАП ТУРАР

„АГААР ДҮРГЕН ХЕРЕК“

Метеомедээлерни чыыр болгаш ажылдап кылыр автоматтыг системаны Совет Эвилелиинде чогаатқан. Ол кайгамчыктыг эки түннелдерни үндүрүп алыр аргалыг: радиозондувуң медээлерин хүлээп алган соонда 15—30 минута эрткенде агаар дугайында сан-чурагайларны ап болур.

Ол даарге «Метеорит-2-РКЗ-5» деп радиозондулуг атмосфера комплексизиниң системазы-дыр.

Радиозондудан келир метеомедээлерни чыыры, ажылдап кылыры база дамчыдары системада долузу-биле автоматчыттынган. Оон-биле чергелештир зонд үжүп турар үеде харылзаа тудуп, ажылдаар чер кырының тускай комплекс радиолокациялыг аппаратуразын тургускан.

Системаны ажылдап кылырына ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында Гидрометеорология алдаанының кол эргелелиниң, Төп аэрологтуг обсерваторияның болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң специалистери киришкен.

Амгы үеде «Метеорит-2-РКЗ-5» деп система Белоруссияның девискээринде шенелдени эртип турар. Ону чогаадып кылганнарны 1972 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шанналын тыпсырынга саналдап киргеп. Минскиниң, Гомельдиң, Брестиң атмосферазының байдалының дугайында долу медээлер Белоруссияның пайысыналынга келир, аңаа «Минск-22» азы «Минск-32» деп саналга машиналарынга келгеш, оон чурттуң агаар шинчилээр төптеринче автомат-биле дамчыттынар. Шак ындыг арга-биле Совет Эвилелиниң бүгү аэрологтуг станциялары 1975 чылда ажылдай боор деп санап турар.

Делегейниң агаар-бойдузу... Ол даарге үүк-соксаал чок хайнып, мөөреп турар хатшуурганнар, чаъс-чайыктаашкыннар, янзы-бүрү температуралар, улуг-биче базыышкыннар-дыр. Үстүнде болуушкуннар кажан-даа чангыс черге туруп, доктаамал байдалдыг болбас. Ол бүгү оскерлиишкиниерни метеорологтар чоорту баш удур билип, оларның хемчээлин тодарадып аптар апарганнар. Ынчалза-даа олар эге бажында агаар-бойдустуң кандыг болуруп баш удур тодаралырда дыка бергедээшкиннерге таваржып турканы билдингир.

Ам сивоптиктер айтырыгны мынчаар тургузуп турар. Бир эвес Москва облазынга чоокку хонуктарда агаар кандыг болурун билип алыр дизе, Атлантикадан Чөөн Сибирьге, полюстан Чер-ортузу далайга чедир атмосфераның тургузуунуң оскерлиишкининиң дугайында сан-чурагайларны дораан-па чыыр. Ол дугайында медээлерни чартык шактаң орайтавайн билип алыр ужуруг. Оон башка алдынган медээлер санаашкынга дүүшпейн баар.

Атмосфераның күштүг шимчээшкиниериниң, циклоннарның дүргени курьер демиро-руу-биле домей. Оларның фронтузу хонукта мүң километрни эрте берип болур. Хаттың базыышкыны, дүргени, угланыышкыны, агаарның температураазы болгаш шыгы делегейниң аңгы-аңгы, участоктарынга саныг минуталар иштинде кончуг дүрген оскерлип болур. Кыска хуусаала агаар байдалын билип алырда, радиуста атмосфера чорудулгаларының динамиказын билиря четчир, а педеллар, айлар иштинде кандыг агаар болурун билип алырда, бүгү делегей кырынга агаар океанының байдалын хары угла доктаамал хынаары негеттинер.

Атмосфераның үргулчу солчуп турар оскерлиишкиниерин канчаар хайгаараары? Совет артемден Павел Молчанов 1930 чылда-ла ол сорулгабиле радиозондуну ажыглаарын сүмелээн. Агаар шарынга азып каан ындыг аппаратура Ленинград чанында Павловскиге баштайгы стартты кылган, ол районга 15 километр бедикке чедир агаарның базыышкыны, температураазы, шыты канчаар оскерлип турганын көргүскен.

Молчановтуң зондузуунуң конструкциязы чедиишкиниг болганындан оон тургузуун 50 чылларга чедир оскертпээн. Ынчалза-даа метеоалбаны делегейниң кайы-даа участогунуң агаар-бойдузунуң дугайында чаа, шын медээлерни дүргеп бөөр ужуруг.

Ынчангаш зондулаарының чаа арыг электронуг системазы херек.

— Совет Эвилелиниң девискээринде дүн-хүн чок ажылдаар 250 аэрология станциялары бар. Хонукта оларның бирээзиче-ле 2—4 радиозондуну салып турар — деп, Төп аэрологтуг обсерваторияның директорунуң оралакчызы Василий Шляхов чугаалаан.— Зонд 30—35 километр чедир бедип, стратосфераның чамдык кезээте чедир ужуп турар. Ылап-ла ол кезээде агаарның байдалын тодарадып чоруур физиктиг чорудулгалар бар.

Телеметриктиг канал-биле ужуп чоруур үеэинде зонд агаарның температураазы, базыышкыны, шыгының дугайында медээлерни аэрологтуг станцияже дамчыдып чоруур. Зондуңуң медээлерни кыска «чапсаларга»-биле хүлээп алыр. Ол үеде черде локатор радиосудалдарны автомат-биле дамчыдыптарга, олар зондуга четкеп, дедир локаторнуң антеназынга эоп көөр. Ындыг арга-биле зондуга чедир хемчээлди, оон дүргенин, шимчээшкининиң болгаш хаттың үүп доктаамал, шыы хынап турар. Зондудан медээлерни 300 километрден бедик радиустан-даа хүлээп ап болур азы оон мурнунда ажылдап турган системадан чаалының ырагы үш катап бедээн.

Локатор-биле алган медээлер, күштелип, харылзаа каналларын таварыштыр чоокку гидрометтөптүң саналга машиналарынче дамчыыр. Саналга машиналары мүң километр радиуста агаар массаларының характеристиказын санап каткан, агаар-бойдустуң медээзин үндүрер...

Г. ПЕТРОВ,
(ПМА).

«Тыва кобальт» комбинаттың дирекциязы, парткому болгаш профкому Күрүне шанналының лауреады, персоналдыг пенсионер,

Кыргыс Хуураковичи
ХОЙТПАК-ООЛДУҢ

элекке мочээнин дыннатпышаан, оон төрелдеринге болгаш чоок кижилерге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Кызыл. Шегинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакциянын 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин теричнын 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, кедээ ажылдаан 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтерия телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында Тыванын ном үнүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шегинкин-Кравченко кудумчузу 1).

ТС—00677.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Солун неделяда 6 катап үнер